

Siniša Lajnert

Hrvatski državni arhiv

Marulićev trg 21

Zagreb

JASTREBARSKA DIONIČKA ŠTEDIONICA U JASTREBARSKOM: USTROJ, DJELOVANJE I LIKVIDACIJA (1894.-1948.)

UDK 930.253:[336.722(497.521Jastrebarsko)“1894/1948“

UDK 336.722(497.521Jastrebarsko)“1894/1948“

Izvorni znanstveni rad

Rad obrađuje ustroj, djelovanje i likvidaciju Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom u vremenskom periodu od godine 1894., kada je štedionica osnovana, pa sve do godine 1948., kada je završena njezina likvidacija. Propast Jastrebarske dioničke štedionice počinje donošenjem Zakona o zaštiti zemljoradnika od 19. travnja 1932. kojim je uveden moratorij za seljačke dugove. Odmah nakon donošenja navedenog Zakona, poslovanje Jastrebarske dioničke štedionice znatno se smanjilo, da bi vrlo brzo počela poslovati s gubitkom. S obzirom na to da je nakon toga zavod godinama provodio tihu likvidaciju, na 49. redovitoj glavnoj skupštini dioničara od 19. srpnja 1944. odlučena je likvidacija društva, koja ipak nije mogla biti provedena. S obzirom na plansko ukidanje privatnih novčarskih zavoda, u socijalističkoj Jugoslaviji je 8. siječnja 1947. određena ponovna likvidacija zavoda, koja je završena 29. lipnja 1948.

Ključne riječi: Jastrebarska dionička štedionica, ustroj, bilanca, zemljoradnički dugovi, Privilegovana agrarna banka, likvidacija

1. Uvod

Cilj ovoga rada je prikaz ustroja, djelovanja i likvidacije Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom (1894.-1948.), kao i zakonodavni okvir unutar kojega je štedionica djelovala. Članak se temelji prvenstveno na proučavanju arhivskoga gradiva koje se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu. Arhivski fondovi korišteni u ovome radu su: HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.), HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske – Zagreb (1941.-1945.), HR-HDA-313. Zemaljska uprava narodnih

dobara Narodne Republike Hrvatske – Zagreb (1945.-1954.), HR-HDA-532. Hrvatska poljodjelska banka d.d. Zagreb (1901.-1949.), HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.) i HR-HDA-1076. Ured za podržavljeni imetak. Ministarstvo državne riznice. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove – Zagreb (1941.-1945.). Osim analize arhivskih fondova, u radu su obrađeni i zakoni, podzakonski propisi i drugi predmetni akti objavljeni u službenim glasilima, kao i službeni shematizmi, statistika i predmetna literatura.

U Jastrebarskom su u periodu 1894.-1948. postojala tri novčarska zavoda, od kojih je u ovome radu obrađen najstariji i najznačajniji. Ostala dva bila su: Pučka štedionica d. d. Jastrebarsko (1898.-1948.) i Bankarska radnja Pollak Ladislav, Jastrebarsko (1904.-1941.).¹

2. Zakonodavni okvir koji je regulirao ustroj, djelovanje i likvidaciju Jastrebarske dioničke štedionice

2.1. Zakonodavstvo Austro-Ugarske Monarhije

Struktura bankovno-novčarskoga sustava (banke, štedionice, zadruge i osiguravajuća društva) u Hrvatskoj i Slavoniji² temeljila se na *Trgovačkom zakonu* od 16. svibnja 1875. i *Obrtnom zakonu* od 18. svibnja 1884.

Temeljem navedenoga *Trgovačkog zakona*, dioničarska su društva osnivana s glavnicom koja je bila unaprijed ustanovljena i sastojala se od dionica (cijelih ili rastavljenih na dijelove) opredijeljenog broja i jednake vrijednosti. Pri takvim društvima vlasnici dionica jamčili su samo do iznosa svojih dionica. Dionička društva smatrana su sklopljenima kada im je glavnica bila osigurana, kada su pravila društva bila utanačena i kada je društvo zabilježeno u registar trgovačkih tvrtki. Sva prava koja su dioničarima pripadala glede društvenih poslova, izvršavao je skup dioničara na glavnoj skupštini. Poslovima dioničarskog društva upravljalo je ravnateljstvo koje se sastojalo od jedne ili više osoba izabраних između dioničara ili drugih osoba. Postojao je i nadzorni odbor koji je bio sastavljen barem od tri člana.

¹ Opširnije o Pučkoj štedionici d. d. Jastrebarsko i Bankarskoj radnji Pollak Ladislav, Jastrebarsko vidi Lajnert, S. Ustroj i djelovanje dvaju privatnih novčarskih zavoda u Jastrebarskom do njihove likvidacije u socijalističkoj Jugoslaviji (1898-1948). *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 57(2014), str. 251-292.

² Od 1847. do 1865. u Hrvatskoj i Slavoniji postojala su 2 vjeresijska zavoda, od toga su obje bile štedione. Od 1866. do 1870. u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 14 vjeresijskih zavoda; od toga: 2 banke, 8 štediona i 4 vjeresijske zadruge. Od 1871. do 1875. u Hrvatskoj i Slavoniji postojao je 61 vjeresijski zavod, od toga: 6 banaka, 32 štedione i 23 vjeresijske zadruge. Koncem 1881. u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 57 vjeresijskih zavoda, od toga: 5 banaka, 33 štedione i 19 vjeresijskih zadruga. Koncem 1910. u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 933 vjeresijska zavoda, od toga: 52 banke, 137 štediona i 744 vjeresijskih zadruga. Godine 1913., u Hrvatskoj i Slavoniji postojalo je: 61 banka, 146 štedionica, 832 vjeresijske zadruge, sveukupno dakle 1.039 vjeresijskih zavoda. Vidi *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1905., I.* Zagreb: Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, 1913. Str. 551; *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1906.-1910., II.* Zagreb: Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, 1917. Str. 427; *Statistički atlas Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1875.-1915., LXVII.* Zagreb: Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, 1915. Str. 55

Odbor je kontrolirao vođenje poslova društva u svim granama. Bio je dužan ispiti-
vati godišnje račune i bilancu, kao i prijedloge razdiobe dobitka i o tome svake
godine predložiti izvješće glavnoj skupštini (skup svih dioničara). Bez toga izvješća
glavna skupština nije mogla donijeti valjane zaključke u vezi s razdiobom dobitka.
Upisi ubilježeni u registre trgovačkih tvrtki trebali su se, ukoliko Zakon nije dru-
gačije odredio, cijelim sadržajem objaviti u centralnom glasniku (*központi értesítő*),
koji je za tu svrhu izdalo Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, a upisi
učinjeni u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, u *Narodnim novinama*. Svaki trgovac
bio je dužan voditi svezane list po list, tekućim brojevima označene i uzicom para-
firane knjige, koje su potpuno iskazivale njegove poslove i stanje njegove imovine.
Trgovcima je pritom bilo slobodno služiti se bilo kojim načinom knjigovodstva i
kojim god živućim jezikom. Svaki trgovac bio je dužan, kada se počeo baviti po-
slom, sastaviti inventar, dakle točno popisano nepokretan imetak, tražbine i dugo-
ve, iznos gotova novca i ostalu svoju imovinu te naznačiti vrijednost pojedinih svo-
jih dobara, i ujedno sastaviti bilancu, pokazujući razmjer između njegovog aktiv-
nog i pasivnog stanja. Inventar i bilanca morali su se zatim sastaviti svake godine.
Trgovci su bili slobodni inventar i bilancu upisati u za to predviđenu knjigu ili
složiti svaki puta posebice. U potonjem slučaju, isprave su se morale spremite slo-
žene po kronološkom redu. Svaki trgovac bio je dužan staviti u pohranu primljene
poslovne listove, a prijepis poslovnih listova, što ih je on odpravio, – u kopiji ili
odtisku – zadržati uveden po kronološkom redu u knjigu prijepisa. Temeljem čl.
30. navedenog zakona, trgovci su bili dužni svoje trgovačke knjige držati u pohrani
barem deset godina, računajući od dana kada je u njih učinjen posljednji upis. To
isto vrijedilo je također i glede trgovačkih listova, inventara i bilanci. Uredno vo-
dene knjige trgovaca upisanih u registar trgovačkih tvrtki davale su u prijeporima
nastalih iz trgovačkih poslova, u pravilu nepotpun dokaz, koji se mogao nadopuni-
ti prisegom ili kojim drugim dokaznim sredstvom. Ta dokazna moć knjiga trajala
je protiv trgovaca deset godina, računajući od dana početka prijepora, a protiv ne-
trgovaca dvije godine. Iza dokončanja likvidacije javnog trgovačkog društva, knjige
i ini spisi razvrnutoga društva predavali su se u pohranu nekomu društvenomu
članu ili nekoj trećoj osobi. Ako se članovi nisu mogli sporazumjeti glede izbora
skrbnika knjiga i spisa, imenovao ga je na prijedlog neke od stranaka nadležni
sudbeni stol. Društveni članovi i njihovi pravni sljednici mogli su i kasnije iza toga
razgledavati knjige i spise i služiti se njima. Navedene odredbe o javnim trgovač-
kim društvima imale su valjanost i glede svih članova komanditskih društava. Knji-
ge razvrnutoga dioničkog društva (čl. 207) i razvrnute zadruge (čl. 253) imale su
se dati na pohranu na deset godina na mjestu koje je odredio nadležni sudbeni stol.
Provođenje toga zakona povjereno je ministru za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, a u
obziru pravosudnom, ministru pravosuđa, konkretno u Hrvatskoj i Slavoniji banu
kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.³

³ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1875. Komad XXXIII. Br. 79. Zagreb : Tiskara "Narodnih novina", 1876. Str. 899-1016.*

Zakonski članak XVII: Obrtni zakon donesen je 18. svibnja 1884. Gore spomenuti Trgovački zakon i Obrtni zakon jedan drugog nisu isključivali. Na području zemalja ugarske krune mogla se svaka punoljetna osoba slobodno i samostalno baviti svim granama obrta, podrazumijevajući i trgovinu. Također, mogao se otvoriti i bankovni obrt. Pravne osobe mogle su se također slobodno baviti obrtom, uz uvjet da postave poslovođu, koji je trebao biti prijavljen obrtnoj oblasti. Za svoje poslovanje, obrtnici su dobivali obrtnu iskaznicu, odnosno obrtnu dozvolu, koja je pod određenim brojem upisana u obrtnički registar odnosno obrtni upisnik.⁴

Za obrtne poslove u kraljevinama Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji ustanovljene su sljedeće oblasti:⁵

- 1) Prvomolbena oblast: u općinama kr. podžupanije odnosno kr. kotarski uredi i u gradskim općinama s uređenom registraturom gradsko poglavarstvo
- 2) Druga i posljednja molba: Odjel za unutarnje poslove Kr. zemaljske vlade.

2.2. Zakonodavstvo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije

Zakoni koji su regulirali bankovno-novčarski sustav u Austro-Ugarskoj Monarhiji nastavili su važiti na hrvatskom teritoriju novostvorene Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Hrvatska, Slavonija, Međimurje, Dalmacija)⁶. Između ostalih, za ustroj novčarskog sustava nastavlja važiti i spomenuti *Trgovački zakon* iz 1875.

Obrtni zakon iz godine 1884. prestao je važiti 5. studenoga 1931. donošenjem *Zakona o radnjama*. Pod odredbe tog zakona potpadao je svaki redovan, samostalan i nezabranjen privredni rad. Pod radnjama, temeljem toga zakona, smatrale su i radnje za koje je bila potrebna dozvola (u čl. 60. pod točkom 7. spominju se i bankarski, mjenjački i osiguravajući poslovi i pod točkom 8. prodavanje papira od vrijednosti na otplatu). Dozvole za bankarske, mjenjačke i osiguravajuće poslove, kao i poslove prodavanja papira od vrijednosti na otplatu, davane su po slobodnoj ocjeni s obzirom na opće interese i na interese narodne privrede. Za navedene radnje davale su se dozvole pod uvjetom da je položena kaucija (jamčevina) koja se propisala dozvolom. Ministar trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije mogao je u sporazumu s ministrom unutarnjih poslova i ministrom financija za bankarske, mjenjačke i osiguravajuće poslove propisati sljedeće odredbe: posebne poslovne redove, bliže regulirati rad, propisati odredbe za uređenje poslovnica, vođenje po-

⁴ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1884. Komad X. Br. 31.* Zagreb : Tiskara "Narodnih novinah", 1884. Str. 238-277.

⁵ Naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kojom se provedbu zak. čl. XVII. od g. 1884. ustanovljuju obrtne oblasti u istih kraljevinah, *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1884. Komad XII. Br. 50.* Zagreb : Tiskara "Narodnih novinah", 1884. Str. 415-417.

⁶ Godine 1935. u Kraljevini Jugoslaviji bilo je 620 dioničarskih banaka i 137 podružnica dioničarskih banaka. Od toga broja, Primorska banovina imala je 12 dioničarskih banaka i 3 podružnice dioničarskih banaka, a Savska banovina 102 dioničarske banke i 75 podružnica dioničarskih banaka. Vidi *Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije, 1936., II.* Beograd : Opšta državna statistika, 1937. Str. 258., 262.

sebnih poslovnih knjiga i popisa, ograničiti broj pomoćnog osoblja i odrediti njihovu starost i sl. U dozvoli za obavljanje bankarskih i mjenjačkih poslova trebalo je izričito navesti sve grane za koje se dozvola izdavala. Dozvole za obavljanje radnje za prodavanje papira od vrijednosti na otplatu davane su samo: dioničkim kreditnim ustanovama, općinskim i banovinskim štedionicama i regulativnim štedionicama (hranilicama) i javnopravnim kreditnim zavodima, protokoliranim bankarskim poduzećima koja su postojala najmanje 5 godina. Ministar trgovine i industrije bio je nadležan za izdavanje dozvola za bankarske i mjenjačke poslove koje su obavljala dionička društva i društva s ograničenom odgovornošću, kao i za obavljanje osiguravajućih poslova svih vrsta.⁷

Krahom bečkog Kreditanstalta u svibnju 1931. počinje povlačenje kredita iz Srednje Europe, koje pak uzrokuje krizu novčarskih zavoda i valuta u svim srednjoeuropskim državama, pa i u Kraljevini Jugoslaviji.⁸ Naime, slom renomiranog Kreditanstalta pokazao je inozemnim vjerovnicima da su im plasmani u Srednjoj Europi u opasnosti i tada nastaje bjesomučno povlačenje tih kredita. Osim toga, ljudi u tim zemljama počinju se bojati za svoje uloge u novčarskim zavodima, pa se povlačenju inozemnih kredita pridružuje povlačenje uloga iz novčarskih zavoda i bijeg nacionalnih kapitala u inozemstvo.⁹ Pad valuta, napuštanje zlatnog važenja, povlačenje stranih kredita, teškoće novčarskih zavoda, uvađanje moratorija, pad vrijednosnih papira – bile su glavne pojave tog teškog poremećenja u svijetu.¹⁰

Od sredine 1931. Kraljevina Jugoslavija ulazi u fazu izrazite deflacije¹¹ koju uzrokuje već spomenuto povlačenje inozemnih kredita, bijeg domaćeg kapitala u inozemstvo i povlačenje štednih uložaka iz novčanih zavoda te njihovo tezauriranje.¹² Ta se deflacija manifestirala u velikom padu cijena i u depresiji u narodnoj privredi.¹³

Od dana kada je *Zakon o zaštiti zemljoradnika i o stavljanju na snagu pojedinih propisa Zakona o izvršenju i obezbeđenju* od 19. travnja 1932. stupio na snagu, odložene su sve javne prinudne prodaje (ovršne dražbe) pokretnog i nepokretnog imanja zemljoradnika, koje su bile u toku, a nove se prodaje takvog imanja nisu mogle odobriti. Istovremeno su obustavljene sve prinudne uprave (sekvestracije),

⁷ *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* (dalje *SN KJ*), 262(1931).

⁸ Tomašević, J. *Novac i kredit*. Zagreb: vlastito izdanje, 1938. Str. 217-219.

⁹ Tomašević, J. *Nav. dj.* Str. 247.-258.

¹⁰ HR-HDA-532. Hrvatska poljodjelska banka d. d. Zagreb (1901.-1949.). *Izvoještaj Saveza novčanih i osiguravajućih zavoda Kraljevine Jugoslavije Zagreb za informaciju novčarstva i bankarstva* (Zagreb). 3-4(1933), str. 34-37.

¹¹ Deflacija lat. (de...+ flare - puhati) smanjivanje količine papirnog novca i novčanih bonova koji se nalaze u optjecaju, putem različitih mjera financijskog i ekonomskog karaktera u svrhu povišenja njihove kupovne vrijednosti, smanjenja nivoa robnih cijena itd. Vidi Klaić, B. *Rječnik stranih riječi, tudice i posuđenice*. Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 2001. Str. 265.

¹² Tezauracija grč. (thēsaurós – riznica, blagajna) gomilanje blaga (zapravo njegovo izvlačenje iz prometa); čuvanje novca kod kuće (mjesto ulaganja u banku, štedionicu); tezaurirati, zaurirām – izvlačiti novac iz prometa i gomilati ga u trezoru. Vidi Klaić, B. *Nav. dj.* Str. 1348.

¹³ Tomašević, J. *Nav. dj.* Str. 247-258.

kao i oduzimanja pokretnih stvari (transferacije). Odredbe toga zakona vrijedile su i za sve osobe koje su kao jamci ili kao solidarni dužnici bili obvezani za dug zemljoradnika. Temeljem navedenog zakona kupac je bio dužan vratiti kupljene pokretne ili nepokretne stvari zemljoradniku, kada mu je zemljoradnik vratio kupovnu cijenu s 6% godišnjih kamata od dana kada je kupac položio cijenu. Zemljoradnikom se u smislu toga zakona smatrala svaka osoba koja je obrađivala zemlju sama ili s članovima svoje obitelji i čiji je oporezovani prihod proizlazio pretežno iz poljoprivrede, ako njegov posjed nije prelazio površinu od 75 hektara obradive zemlje (oranice, voćnjaci, vinogradi, livade osim pašnjaka), odnosno kod porodične zadruge 150 hektara obradive zemlje. Temeljem čl. 5. navedenog zakona, ukoliko je novčarski zavod došao u teškoće plaćanja uslijed poremećenih kreditnih odnosa izazvanih bilo općom kreditnom krizom, bilo neobičnim i prekomjernim dizanjem uloga, a prema bilanci, ako je u to vrijeme aktiva bila veća od pasive, mogao je Ministarski savjet na traženje samoga toga zavoda, a na prijedlog ministra trgovine i industrije donijeti za svaki takav slučaj uredbu sa zakonskom snagom kojom bi se predvidjeli rokovi isplate uloga i drugih potraživanja kao i sve druge mjere, pa i o reorganizaciji zavoda, potrebne za njegov redovan rad i za sigurnost ulagača i ostalih vjerovnika. U tome cilju mogao je ministar trgovine i industrije takav novčarski zavod i njegovo cijelo poslovanje staviti pod stalni nadzor svoga komesara. Propisi tog zakona, temeljem čl. 8., nisu se primjenjivali na tražbine Narodne banke, Državne hipotekarne banke i Privilegovane agrarne banke (PAB).¹⁴

Donošenjem navedenog *Zakona o zaštiti zemljoradnika* od 19. travnja 1932. (a posebno čl. 5.), kojim je uveden moratorij za seljačke dugove, počela je nova era u razvoju krize jugoslavenskog bankarstva. Ulagači su odgovorili na taj zakon navalom na sve banke i one samo u travnju 1932. isplaćuju oko 500 milijuna dinara¹⁵ uložaka. Načinom zaštite koji je propisao navedeni zakon (stavljanje novčarskog zavoda i njegova cjelokupnog poslovanja pod nadzor komesara ministra trgovine i

¹⁴ SN KJ 91(1932).

¹⁵ *Zakonom o konačnom odnosu krunske novčanice prema dinarskoj* od 31. prosinca 1921., za novčanice Austro-Ugarske banke koje su primljene kao nacionalni novac, s time što su žigosane pa zatim markirane i koje su potom zamijenjene za krunsko-dinarske novčanice u odnosu 4 markirane krune za 1 dinar, utvrđen je kao stalan i konačan odnos: 4 krune za 1 dinar, po kojem je zamjena i izvršena. Vidi *Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* (dalje SN KSHS), 238(1922). *Zakonom o novcu Kraljevine Jugoslavije* od 11. svibnja 1931. preciziralo se da je novčana jedinica u Kraljevini – dinar (D). Vrijednost dinara odgovarala je vrijednosti težine 26,5 miligrama čistog zlata. Privilegij izdavanja novčanica u Kraljevini imala je Narodna banka Kraljevine Jugoslavije. Zlatni i srebrni novac iskovan na temelju ranijih zakona prestao je biti zakonito sredstvo plaćanja. Vidi SN KJ 107(1931). Kao primjer usporedbe vrijednosti dinara u odnosu na druge valute navodim tečajeve iz godine 1923. i 1941. Tečaj dinara koji je 25. prosinca 1923. odredio ministar financija, a koji je važio od 1. do 31. siječnja 1924. bio je sljedeći: 1 engleska funta = 385 D, 1 američki dolar = 88 D, 100 francuskih franaka = 460 D, 100 švicarskih franaka = 1.545 D, 100 talijanskih lira = 383 D, 100 austrijskih kruna = 0,124 D. Vidi *Oglas Generalnog inspektorata Ministarstva financija* od 25. studenoga 1923., *Narodne novine* (dalje NN), 1(1924). Usporedbe radi, tečaj dinara za mjesec ožujak 1941, koji je objavio ministar financija 28. veljače 1941. bio je sljedeći: 1 engleska funta = 217,50 D, 1 američki dolar = 55 D, 100 francuskih franaka = 119 D, 100 švicarskih franaka = 1.276 D, 100 talijanskih lira = 228,80 D, 1 njemačka marka = 17,82 D, 1 kanadski dolar = 54 D. Vidi *Narodne novine. Službeni list Banovine Hrvatske* (dalje NN BH), 57(1941).

industrije u cilju poduzimanja mjera za njegov redovan rad i za sigurnost ulagača i ostalih vjerovnika) koristilo se 69 novčarskih zavoda.¹⁶

Navedenim čl. 5. koristila se čak i naša najznačajnija i najstarija novčarska ustanova (tzv. velebanka) – Prva hrvatska štedionica iz Zagreba¹⁷. Na njezino traženje, a pošto je uslijed poremećenih kreditnih odnosa izazvanih općom kreditnom krizom i prekomjernim dizanjem uloga došla u teškoće redovitog poslovanja, Ministarski savjet je 21. travnja 1932. donio *Uredbu o rokovima isplate uloga i drugih dugovanja Prve hrvatske štedionice u Zagrebu*. Od navedenog datuma Prva hrvatska štedionica je zasebice vodila, upravljala i obračunavala svoja potraživanja i dugovanja koja su nastala do toga dana (stara potraživanja i dugovanja), a zasebice opet potraživanja i dugovanja koja su nastala nakon tog roka (nova potraživanja i dugovanja). Čim je ta uredba stupila na snagu, ravnateljstvo štedionice je pristupilo, u sporazumu s komesarom ministra trgovine i industrije, izradi plana o reorganizaciji zavoda u cilju ojačanja vlastitih sredstava, povišenja likvidnosti, što većeg sniženja zavodskih režija i što skorijeg prijelaza na normalno poslovanje. Taj plan predložen je na odobrenje ministru trgovine i industrije.¹⁸

Zakon o produženju važnosti Zakona o zaštiti zemljoradnika i o stavljanju na snagu pojedinih propisa Zakona o izvršenju i obezbeđenju donesen je 19. prosinca 1932. Temeljem čl. 6. navedenog zakona, u cilju donošenja potrebnih mjera radi olakšanja ekonomskih prilika u zemlji, mogao je Ministarski savjet na prijedlog nadležnih ministara donositi uredbe sa zakonskom snagom, a s rokom trajanja najdalje do jedne godine. Ove uredbe podnošene su Narodnom predstavništvu odmah na suglasnost. Od propisa tog zakona izuzeta je Narodna banka Kraljevine Jugoslavije.¹⁹

Ministarski savjet propisao je 26. prosinca 1932. *Uredbu o regulisanju isplata uloga kod pojedinih novčanih zavoda*. Temeljem navedene uredbe, novčarski zavodi koji su bili aktivni, ali nisu bili u mogućnosti isplaćivati u potpunosti u ugovorenim rokovima uloge na štednju i na tekući račun, kao i dospjele kamate na iste, mogli su obavljati djelomično isplate tih uloga odnosno dospjelih kamata. Svaki novčarski zavod mogao je otpočeti djelomično isplaćivanje uloga kada je o tome izvjestio aktom Ministarstvo trgovine i industrije. Po prijemu akta, ministar trgovine i industrije naredio je odmah pregled dotičnog zavoda. Po potrebi on je

¹⁶ Tomašević, J. Nav. dj. Str. 247.-258. U istom djelu autor je donio analizu problema dugova, naročito seljačkih, u našoj narodnoj privredi. O položaju seljaštva u razdoblju privredne krize vidi i Maticka, M. Odras privredne krize (1929-1935) na položaj seljaštva u Hrvatskoj. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*. 8, 1(1976), str. 277-364.

¹⁷ Prva hrvatska štedionica osnovana je 1846. kao "Perva horvatska štedionica". Vidi *Hrvatski kompas, financijski ljetopis za 1913./14.*, str. 80-97. Vidi također i Naši novčani zavodi, NN 129(1878). Narodna banka FNRJ, Centrala za NRH Zagreb kao likvidator 17. studenoga 1949. objavila je da je likvidacija Prve hrvatske štedionice završena pravomoćnim sudskim rješenjem, a po propisima *Uredbe o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća*. Vidi NN NRH, 91(1949).

¹⁸ SN KJ 94(1932).

¹⁹ SN KJ 295(1932).

odredio i komesara da kontrolira rad zavoda. Kod zemljoradničkih zadruga komesara je određivao ministar trgovine i industrije u sporazumu s ministrom poljoprivrede. Po izvršenom pregledu Komitet ministara (ministar trgovine i industrije i još četiri ministara koje je odredio Ministarski savjet) donosio je definitivnu odluku može li se novčarski zavod koristiti tom uredbom ili ne. Na temelju te odluke ministar trgovine i industrije izdavao je o tome rješenje, koje je bilo izvršno i protiv njega nije bilo mjesta tužbi na Državni savjet. Novčarski zavod trebao je priopćiti Ministarstvu trgovine i industrije i skalu, u kojoj su bili utvrđeni iznosi koje je dotični zavod morao i ubuduće isplaćivati po ulozima na štednju i na tekući račun kao i po dospjelim kamatama. Iznosi predviđeni u skali predstavljali su minimalne iznose koje je zavod morao isplaćivati. Pored isplata predviđenih u utvrđenoj skali, zavod je bio dužan obavljati i sljedeće isplate u ugovorenim rokovima: iznose neophodno potrebne za izdržavanje ulagača i njegove porodice, iznose potrebne za isplatu potrebnih troškova i iznose potrebne za isplatu javnih dražbina. Novčarskomu zavodu koji se koristio tom uredbom nisu se mogli za to vrijeme otkazivati štedni ulози. Pod novčarskim zavodima u smislu te uredbe podrazumijevane su novčarske ustanove koje su osnovane kao dionička društva, zadruge i njihovi savezi, kao i štedionice samoupravnih tijela.²⁰

Uredba o postupku posredovanja donesena je 4. siječnja 1933. Temeljem navedene uredbe, dužnik koji je došao u teškoću s izvršavanjem svojih obveza, a nad čijom imovinom još nije bio otvoren stečaj niti postupak prinudnog poravnaja izvan stečaja, mogao je kod kotarskog suda, na čijem području je imao svoje prebivalište ili sjedište svoga poduzeća, predložiti da se otvori postupak posredovanja radi uređivanja njegovih dugova. Tom uredbom nisu se mogli koristiti oni dužnici koji su po *Zakonu o zaštiti zemljoradnika* ili uredbama izdanim na temelju toga zakona već uživali naročitu zaštitu.²¹

Zemljoradnici su plaćali svoje dugove po propisima *Uredbe o zaštiti zemljoradnika* od 22. studenoga 1933. Ta uredba predviđala je način isplate dugova zemljoradnika koje su oni učinili prije 20. travnja 1932., a odnosila se na osobe koje su u vrijeme zaduženja bili zemljoradnici. Zemljoradnikom je smatrana svaka osoba koja je obrađivala zemlju sama ili s članovima svoje obitelji i čiji su oporezovani prihodi proistjecali pretežno iz poljoprivrede (vinogradarstva, voćarstva, vrtlarstva, stočarstva itd.), ako njihov posjed nije prelazio površinu od 75 hektara obradive zemlje, odnosno kod porodične zadruge 200 hektara obradive zemlje. Temeljem navedene uredbe, zemljoradnici su trebali isplatiti svoje dugove vjerovnicima u roku od 12 godina. Novčarskim zavodima i bankarskim radnjama trebali su isplatiti prve godine 6%, druge godine 6,75%, treće godine 7,65%, četvrte godine 8,94%, pete godine 10,76%, šeste godine 12,68%, sedme godine 14,72%, osme godine 15,64%, devete godine 16,85%, desete godine 17,38%, jedanaeste godine 17,85%, dvanaeste godine 18,78%. U to je bila uračunata i prosječna kamata. Prvu ratu duž-

²⁰ SN KJ 302(1932).

²¹ SN KJ 4(1933).

nik je trebao platiti najkasnije do 15. studenoga 1934., a ostale rate najkasnije do 15. studenoga svake godine.²²

Na prijedlog ministra trgovine i industrije, ministra pravde i ministra financija, Ministarski savjet je 22. studenoga 1933. donio *Uredbu o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika*. Temeljem čl. 1. st. 1. navedene uredbe svaki novčarski zavod (novčarske ustanove koje su bile osnovane kao dionička društva ili kao društva s ograničenom odgovornošću, kao i štedionice samoupravnih tijela ili udruženja), kojemu je bilo dozvoljeno odlaganje plaćanja u smislu čl. 5. *Zakona o zaštiti zemljoradnika* od 19. travnja 1932. ili koji se je koristio *Uredbom o regulisanju isplata uloga* od 26. prosinca 1932., bio je dužan u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu te uredbe podnijeti ministru trgovine i industrije molbu: da mu se odobri odlaganje plaćanja, da mu se odobri sanacija ili da mu se odobri izvanstečajna likvidacija. Za vrijeme važenja te uredbe, isto je mogao zamoliti svaki novčarski zavod koji je došao u teškoće plaćanja. Odlaganje plaćanja moglo se odobriti najdalje za pet godina. Izuzetno, Ministarski savjet mogao je po prijedlogu Komiteta ministara odobriti duži rok zavodu u čijoj su se aktivni nalazila znatna potraživanja, čija je isplata bila odložena drugim propisima, odnosno vezana za duže rokove. Ako novčarski zavod koji se koristio zaštitom po uredbi donesenoj na temelju čl. 5. *Zakona o zaštiti zemljoradnika* ili po *Uredbi o regulisanju isplate uloga* nije stavio prijedlog za jednu od gore navedenih mjera u navedenom roku, onda je zaštita za taj zavod po isteku toga roka prestala. Odluke po navedenim molbama donosio je Ministarski savjet po prijedlogu Komiteta ministara (ministar trgovine i industrije, ministar pravde i ministar financija). Ministar trgovine i industrije mogao je, prije nego što je uputio predmet Komitetu ministara, narediti pregled novčarskog zavoda koji je podnio molbu, u cilju utvrđivanja faktičnog stanja tog zavoda, kao i saslušati Savjetodavni odbor za bankarstvo pri Ministarstvu trgovine i industrije. Pri Odsjeku za kreditne ustanove i osiguranje Ministarstva trgovine i industrije ustanovljen je Inspektorat, kojemu je zadatak bio upravljanje navedenim pregledima. Temeljem čl. 23. *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika*, za obavljanje nadzora nad radom novčarskih zavoda, kojima je bilo odobreno odlaganje plaćanja, mogao je ministar trgovine i industrije postaviti komesara. Komesar je, unutar svojih ovlasti, mogao obustaviti izvršenje zaključaka organa zavoda, ako je smatrao da je doneseni zaključak protivan pravilima zavoda ili postojećim zakonima. O tome je morao odmah izvijestiti ministra trgovine i industrije.²³

Ministarski savjet je 22. studenoga 1933. propisao *Uredbu o smanjenju troškova režije novčanih zavoda pod zaštitom*. Na temelju navedene uredbe, novčarski zavodi koji su se koristili *Uredbom o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika* od 22. studenoga 1933. bili su dužni troškove režija, kako osobne tako i stvarne, sniziti na najmanji iznos koji je još omogućavao nesmetano vođenje poslova. Komisija koja je obavila pregled trebala je dati u glavnim crtama svoje mišljenje o to-

²² SN KJ 269(1933).

²³ SN KJ 278(1933).

me od koliko osoba i kako bi trebalo biti sastavljeno osoblje novčarskog zavoda i koliki bi trebao biti najveći ukupni iznos osobnih i stvarnih režijskih troškova. Ako namještenici nisu pristali na smanjenje plaće, službeni odnos mogao je otkazati kako namještenik tako i sam zavod. U tom slučaju, namješteniku je pripadala otpremnina. Odredbe navedene uredbe primjenjivane su i na kreditne privredne zadruge i njihove saveze, koji su se koristili *Uredbom o zaštiti kreditnih privrednih zadruga i njihovih saveza* od 22. studenoga 1933.²⁴

Uredba o maksimiranju kamata donesena je 22. studenoga 1933. Novčarski zavodi na području svake banovine bili su dužni u roku od mjesec dana od dana stupanja na snagu te uredbe utvrditi najvišu kamatnu stopu na posuđeni novac. Kamata za posuđeni novac mogla je biti najviše za 5% veća od eskontne stope Narodne banke. Zavodi su mogli utvrditi istu kamatnu stopu za cijelu banovinu ili razne stope i za pojedine vrste zavoda, kao što su bile dioničke banke, štedionice, privredne kreditne zadruge i dr. Kamata na uloge koji su primali novčarski zavodi nije mogla biti veća od eskontne stope Narodne banke smanjene za 1%. Pod novčarskim zavodima u smislu te uredbe podrazumijevane su novčarske ustanove koje su bile osnovane kao dionička društva ili kao društva s ograničenom odgovornošću ili kao kreditne privredne zadruge, zatim štedionice samoupravnih tijela i udruženja, kao i one novčarske ustanove koje su bile osnovane po zakonima donesenim za svaku od njih ponaosob. Ako je novčarski zavod platio veću kamatu na ulog od one koju je propisivala ta uredba, bio je novčano kažnjen od ministra trgovine i industrije do 50.000 dinara. Sume naplaćene po tim kaznama unesene su u fond za nadzor nad novčarskim zavodima.²⁵

Ministarski savjet na prijedlog ministra trgovine i industrije donio je 23. studenoga 1934. novu *Uredbu o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika*. Pod novčanim zavodom podrazumijevane su novčane ustanove koje su bile osnovane kao dionička društva ili kao društva s ograničenom odgovornošću, kao i štedionice samoupravnih tijela ili udruženja, te zadruge u smislu postojećih trgovačkih zakona i zakona o zadrugama, koje su imale za cilj organiziranje trgovačkog, zanatskog, industrijskog i hipotekarnog kredita. Navedenom uredbom svaki novčani zavod koji je došao u nemogućnost udovoljiti svojim obvezama mogao je, kao i kod prethodne uredbe od 22. studenoga 1933., Ministarstvu trgovine i industrije podnijeti molbu: da mu se odobri odlaganje plaćanja, da mu se odobri sanacija i da mu se odobri izvanstečajna likvidacija. Za mjere odlaganja plaćanja i sanacije odobravane su zavodima razne financijske olakšice. Za taj rad, vezano za navedene olakšice, značajan je čl. 15. st. 1. uredbe, temeljem kojeg se oslobađaju poreza svi otpisi propalih i sumnjivih aktiva novčanog zavoda kao i valorizacija nepokretnosti. Odlaganje plaćanja moglo se odobriti najdalje za šest godina. Stopa za kamatu po starim ulozima na štednju i po tekućim računima nije mogla biti manja od 2% niti veća od 4% bruto godišnje. Odlaganje plaćanja ili sanacija mogla se odobriti za molbe koje

²⁴ Isto.²⁵ Isto.

su bile podnesene najdalje u roku od godine dana od stupanja na snagu uredbe. Ministar trgovine i industrije mogao je, prije nego što je donio odluku, narediti pregled novčanog zavoda koji je podnio molbu, radi utvrđivanja stvarnog stanja toga zavoda, kao i saslušati Savjetodavni odbor za bankarstvo pri Ministarstvu trgovine i industrije. Pri Odsjeku za kreditne ustanove i osiguranje Ministarstva trgovine i industrije ustanovljen je Inspektorat, kojemu je zadatak bio upravljanje navedenim pregledima. Temeljem čl. 23. nove *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika*, za obavljanje nadzora nad radom novčanih zavoda, kojima je bilo odobreno odlaganje plaćanja, mogao je ministar trgovine i industrije postaviti komesara. Komesar je, sukladno svojim ovlastima, mogao obustaviti izvršenje zaključaka upravljačkih tijela zavoda, ako je našao da su zaključci istih tijela protivni pravilima zavoda ili naredenjima navedene uredbe ili postojećim zakonima. O tome je morao odmah izvijestiti ministra trgovine i industrije.²⁶

Interesantno je spomenuti da je najveći broj novčarskih zavoda tražio samo odlaganje plaćanja, koje su i dobivali na rok od 6 godina, a da ih je vrlo mali broj tražio sanaciju ili izvanstečajnu likvidaciju. Na žalost, banke su jednostavno prestale privredi davati kredite, iako je to zapravo bila njihova prvenstvena zadaća, i postale su samo blagajnici i posrednici u deviznim poslovima svojih klijenata. U pitanjima financijske krize jugoslavenska se pasivistička politika odlikovala dakle donošenjem čitavog niza raznih palijativnih mjera i stalnim odlaganjem stvarnog rješenja.²⁷

Dana 25. rujna 1936. donesena je *Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova*. Isplatu dugova obuhvaćenih tom uredbom prema novčarskim zavodima, kreditnim zadrugama svih oblika i onim zadrugama koje su po svojim pravilima mogle davati novčane kredite zemljoradnicima-zadrugarima preuzela je Privilegovana agrarna banka²⁸ koja se ovlastila da za račun države regulira obveze i da obavlja

²⁶ SN KJ 272(1934).

²⁷ Tomašević, J. Nav. dj. Str. 247-258.

²⁸ Temeljem *Zakona o Privilegovanoj agrarnoj banci* od 16. travnja 1929. osnovana je Privilegovana agrarna banka a. d. sa sjedištem u Beogradu. Banka je osnovana kao dioničko društvo s ciljem da povoljnim kreditom pomaže poljoprivredu i privredu uopće. Vidi SN KSHS, 94(1929). Osim redovitih bankovnih poslova iz svoga djelokruga, banka je za državu obavljala i dva specijalna posla: financijsku likvidaciju agrarne reforme na velikim posjedima počevši od 1933. i likvidaciju zemljoradničkih dugova počevši od 1936. Vidi Giler, O. B. Formiranje arhivskog fonda na nivou federacije iz oblasti bankarstva. *Arhivist, časopis saveza arhivskih radnika Jugoslavije i arhiva u SFRJ* (Beograd). Vol. XXXII, 1-2(1982), str. 135. Vrijedno je spomenuti da se godine 1931. u Upravnom odboru Banke spominje i grof Miroslav Kulmer iz Zagreba. Vidi *Compass, Finanzielles Jahrbuch 1931., Jugoslavien, LXIV, Gegründet von Gustav Leonhardt, Vierundsechzigster Jahrgang*. Wien: Kompassverlag Zagreb, 1931. Str. 149. Dana 12. prosinca 1936. Okružni kao trgovački sud u Zagrebu objavio je u trgovačkom registru za društvene tvrtke upis podružnice u Zagrebu Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd pod nazivom: Privilegovana agrarna banka a. d. filijala u Zagrebu. Po Zakonu o Privilegovanoj agrarnoj banci od 16. travnja 1929. i statuta filijala od 5. studenoga 1936., podružnica je obavljala sve poslove po čl. 11. *Zakona o Privilegovanoj agrarnoj banci* i sve poslove po *Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova* od 25. rujna 1936. Iznos temeljne glavnice bio je 700.000.000 D razdijeljene na 1.400.000 komada dionica po 500 dinara, koje su glasile na donosioca. Tvrtku su predstavljali, zastupali i punovažno potpisivali kolektivno upravnik podružnice i jedan činovnik koji je imao pravo potpisa. Vidi *Narodne novine. Službeni list Kraljevske banske uprave Savske banovine* (dalje NN KBUSB), 290(1936). Zakonskom odredbom o preuzimanju poslo-

naplatu po njima. Zemljoradnikom se, temeljem te uredbe, smatrala fizička osoba kojoj je poljoprivreda bilo glavni izvor prihoda. Dugovi zemljoradnika bile su sve obveze u novcu privatnopravnog karaktera, bez obzira na podrijetlo duga i duguje li ih zemljoradnik kao glavni dužnik ili kao jamac. Propisi uredbe nisu se odnosili na tražbine Narodne banke Jugoslavije, Državne hipotekarne banke i Privilegovane agrarne banke. Zemljoradnici koji su dugovali novčarskim ustanovama prestali su biti njihovi dužnici i postali su dužnici Privilegovane agrarne banke. Ukupni dug zemljoradnika koji nije prelazio 25.000 dinara smanjio se za 50%, s time da su taj dug zemljoradnici morali isplatiti Privilegovanoj agrarnoj banci u roku od 12 godina.²⁹

Prema mišljenju predstavnika zagrebačkih privrednih organizacija iznesenom na konferenciji održanoj 11. travnja 1933. u zagrebačkoj Komori za trgovinu i industriju, poduzete mjere u vidu palijativne zaštite novčarskih zavoda po čl. 5. *Zakona o zaštiti zemljoradnika* od 19. travnja 1932., odnosno po čl. 6. *Zakona o produženju važnosti Zakona o zaštiti zemljoradnika* od 19. prosinca 1932., nisu rješavale pitanje normalizacije kreditnih odnosa u zemlji i mobilizacije zamrznutih kredita kod novčarskih zavoda, te su na dulji rok bile neodržive.³⁰ To se, na žalost, pokazalo kao točno predviđanje, jer je takvo stanje potrajalo sve do 1941. kada je Kraljevina Jugoslavija kapitulirala i prestala postojati.

2.3. Zakonodavstvo Nezavisne Države Hrvatske

Bankovno-novčarski sustav Nezavisne Države Hrvatske (NDH) preuzeo je većinu zakona koji su vrijedili ili su proglašeni u Austro-Ugarskoj Monarhiji, odnosno Kraljevini Jugoslaviji. Između ostalih, za ustroj novčarskog sustava nastavlja važiti već navedeni *Trgovački zakon* od 16. svibnja 1875. Krajem 1941. *Zakon o radnjama* od 5. studenoga 1931. mijenja naziv u *Obrtni zakon*.³¹

va Privilegovane agrarne banke a. d. na području Nezavisne države Hrvatske od 29. prosinca 1943., dotadašnja podružnica Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd u Zagrebu postaje samostalna državna novčana ustanova pod imenom Privilegirana agrarna banka u Zagrebu, a dotadašnja podružnica Privilegovane agrarne banke a. d. u Sarajevu postaje podružnica Privilegirane agrarne banke u Zagrebu. U djelokrug banke spadali su poslovi prema *Uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova* od 25. rujna 1936. M.P. br.70380-V-1936. i naplata tražbina Privilegovane agrarne banke a. d. Beograd na području NDH. Vidi *Narodne novine. Službeni list Nezavisne Države Hrvatske* (dalje *NN NDH*), 19(1944). *Zakonom o uređenju i djelovanju kreditnog sistema*, dotadašnja Privilegovana agrarna banka preimenovana je 26. listopada 1945. u Zadružnu i poljoprivrednu banku sa sjedištem u Beogradu i ponovo nastavlja svoj rad kao savezna banka. Vidi *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije* (dalje *SL DFJ*), 87(1945). *Uredbom o spajanju kreditnih poduzeća iz državnog sektora* od 25. rujna 1946., Zadružna i poljoprivredna banka FNRJ spaja se s Narodnom bankom FNRJ. Vidi *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije* (dalje *SL FNRJ*), 78(1946).

²⁹ *SN KJ*, 223(1936).

³⁰ HR-HDA-532. Hrvatska poljodjelska banka d. d. Zagreb (1901.-1949.). *Izvoještaj Saveza novčanih i osiguravajućih zavoda Kraljevine Jugoslavije Zagreb za informaciju novčarstva i bankarstva* (Zagreb). 3-4(1933), str. 34-37.

³¹ Zakonska odredba o promjeni naziva i propisa *Zakona o radnjama* od 19. prosinca 1941., *NN NDH* 208(1941).

Zakonskom odredbom o imenovanju povjerenika kod privrednih poduzeća od 19. travnja 1941. dužnost povjerenika u privrednim poduzećima i ustanovama mogli su obavljati samo oni povjerenici koji su bili postavljeni po Ministarstvu narodnog gospodarstva NDH. Povjerenici koji nisu bili postavljeni u smislu te odredbe razriješeni su dužnosti časom njezina stupanja na snagu.³²

Zakonska odredba o dužnostima i pravima povjerenika, imenovanih kod privrednih poduzeća donesena je 16. svibnja 1941. Temeljem navedene zakonske odredbe, povjerenici Ministarstva narodnog gospodarstva NDH imenovani kod privrednih poduzeća, na temelju *Zakonske odredbe o imenovanju povjerenika kod privrednih poduzeća* od 19. travnja 1941., imali su svoju dužnost obavljati savjesno i brižljivo marom urednog trgovca. Povjerenici su prije preuzimanja dužnosti polagali prisegu na ruke ravnatelja Ureda za obnovu privrede pri Odsjeku za obrt, industriju i trgovinu i tom su prilikom primali od njega upute za rad. Povjerenici su mogli biti nadzorni i upravni. Nadzorni povjerenici imali su pravo sveukupnog nadzora nad poduzećem. Svi nalozi, koje su oni izdali u vršenju svoje dužnosti, bili su obvezni za poduzeće, upravu i namještenike poduzeća. Ako je poduzeće iz bilo kojeg razloga ostalo bez pravovaljane uprave, mogla se povjereniku povjeriti i cjelokupna uprava poduzeća. Takvi upravni povjerenici bili su ovlašteni poduzimati sve trgovačke i pravne poslove, koje je obično iziskivalo redovito vođenje poduzeća takve vrste. Povjerenici kod dioničkih društava, zadruga i društava s ograničenim jamstvom imali su pravo saziva glavne skupštine dioničara (zadrugara) pridržavajući se pritom odredaba društvenih pravila i postojećih zakonskih propisa. U takvim slučajevima skupštini je predsjedavao povjerenik. O stanju poduzeća i izdanim odredbama u pogledu programa poslovanja, povjerenici su podnosili svakog mjeseca, a prema potrebi i prije, izvješća Uredu za obnovu privrede. Povjerenici su obavljali službu u interesu sačuvanja narodne imovine, uslijed čega je njihova služba u pravilu bila počasna. U kojem se slučaju povjerenicima odobrila naknada za njihov rad, određivalo je Ministarstvo narodnog gospodarstva NDH. Povjerenici su mogli uzeti na rad u poduzeće i stručne osobe svoga povjerenja, kojima su oni određivali dužnosti. U takvim slučajevima povjerenici su bili dužni zatražiti prethodno odobrenje Ministarstva narodnog gospodarstva NDH.³³

Zakonska odredba o prestanku zaštite novčanih ustanova, koje uživaju odgodu plaćanja donesena je 8. siječnja 1944. Novčane ustanove koje su uživale odgodu plaćanja prestale su uživati tu zaštitu nakon odluke ministra Državne riznice NDH. Navedene novčane ustanove bile su dužne do 30. lipnja 1944. podnijeti Ministarstvu državne riznice molbu: za skidanje zaštite prijelazom u redovito poslovanje, ili za skidanje zaštite prijelazom u likvidaciju, ili za izvanstečajnu likvidaciju u smislu propisa *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* od 23. studenoga 1934. Molba je trebala biti potkrijepljena dokazima o imovnom i stvarnom stanju

³² Narodne novine. Službeni list Države Hrvatske (dalje NN DH), 7(1941).

³³ NN NDH 30(1941).

podnositelja molbe. Ministar državne riznice donosio je po slobodnoj prosudbi, a prema stanju novčarske ustanove i stanju općih gospodarskih i kreditnih prilika, posebnu odluku o svakoj novčarskoj ustanovi. Za novčarsku ustanovu koja nije podnijela odgovarajuću molbu do 30. lipnja 1944., donio je ministar Državne riznice odluku o prijelazu te ustanove u izvanstečajnu likvidaciju u smislu propisa *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika*.³⁴

2.4. Zakonodavstvo Demokratske Federativne Jugoslavije / Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Nakon završetka Drugog svjetskoga rata nova jugoslavenska vlast pristupila je izgradnji socijalističkog novčarskog sustava, stavivši prvo pod kontrolu a zatim pod likvidaciju privatna novčarska društva. Treba napomenuti da je temeljem čl. 18. *Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ)*³⁵ od 31. siječnja 1946. i čl. 19. *Ustava Narodne Republike Hrvatske (NRH)*³⁶ od 18. siječnja 1947. bilo zajamčeno privatno vlasništvo i privatno poduzetništvo u privredi.

Prvi zakon u socijalističkoj Jugoslaviji iz područja bankarstva od 26. listopada 1945. zvao se *Zakon o uređenju i djelovanju kreditnog sistema*.³⁷ Zakon je dopuštao i postojanje privatnih kreditnih ustanova. Privatne banke mogle su raditi samo ako su imale dozvolu za rad saveznog ministra financija. To je isto vrijedilo i za njihove podružnice. U čl. 31. napominje se da se dozvole za rad postojećih privatnih banaka imaju revidirati, s time da se odobri rad samo onim ustanovama koje su mogle korisno poslužiti narodnoj privredi. Privatne banke skupljale su slobodna novčana sredstva i kreditirale privredu, a naročito privatnu.

*Zakon o potvrdi i izmjenama i nadopunama Zakona o uređenju i djelovanju kreditnog sistema*³⁸ donesen je 26. listopada 1945. Temeljem navedenog zakona postojala su privatna kreditna poduzeća: banke i osiguravajuća poduzeća kojima su vlasnici bili u potpunosti privatne osobe, kao i one kojima su vlasnici bili djelomično privatne osobe, a nisu bile savezna, republikanska niti mjesna državna kreditna poduzeća. Djelokrug privatnih banaka bio je sakupljanje slobodnih novčanih sredstava i kreditiranje privrede, a naročito njezin privatni sektor. Privatne banke mogle su raditi samo ako su imale odobrenje za rad ministra financija Federativne Narodne Republike Jugoslavije. To je vrijedilo i za njihove podružnice. Odobrenja za rad postojećih privatnih banaka trebala su se revidirati, s time da je odobren rad samo onim poduzećima koja su mogla korisno poslužiti narodnoj privredi. Kreditna poduzeća osnovana u ratnom periodu, kao i podružnice inozemnih kreditnih poduzeća koje su za vrijeme rata osnovane na jugoslavenskom

³⁴ NN NDH 19(1944).

³⁵ SL FNRJ 10(1946).

³⁶ Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske (dalje NN NRH), 7(1947).

³⁷ SL DFJ 87(1945).

³⁸ SL FNRJ 68(1946).

državnom području, ukoliko do tada nisu likvidirani, trebali su se likvidirati po propisima o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća.

Zakonski akti koji su regulirali postupak nacionalizacije, konfiskacije, odnosno likvidacije privatnih novčarskih zavoda bili su sljedeći: *Odluka Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisutnih osoba i o sekvstru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile*³⁹ od 21. studenoga 1944., *Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije*⁴⁰ od 9. lipnja 1945., *Rješenje o reviziji dozvola za rad privatnih kreditnih ustanova*⁴¹ od 20. studenoga 1945., *Uredba o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća*⁴² od 17. lipnja 1946., *Zakon o potvrdi i izmjenama i dopunama Zakona o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije od 9. lipnja 1945.*⁴³ od 5. srpnja 1946., *Pravilnik o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*⁴⁴ od 11. srpnja 1946., *Zakon o prijelazu u državno vlasništvo neprijateljske imovine i o sekvstraciji nad imovinom odsutnih osoba*⁴⁵ od 31. srpnja 1946., *Pravilnik o izmjeni čl. 7. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*⁴⁶ od 5. prosinca 1946., *Zakon o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća*⁴⁷ od 5. prosinca 1946., *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*⁴⁸ od 14. lipnja 1947., *Uredba o drugoj izmjeni i dopuni Uredbe o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća*⁴⁹ od 5. studenoga 1947., *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*⁵⁰ od 16. prosinca 1947., *Rješenje o preuzimanju aktive i pasive privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji*⁵¹ od 10. travnja 1948., *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća*⁵² od 28. travnja 1948., *Rješenje o preuzimanju aktive i pasive privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji*⁵³ od 9. svibnja 1948., *Rješenje o*

³⁹ SL DFJ 2(1945).

⁴⁰ SL DFJ 40(1945).

⁴¹ SL FNRJ 93(1945).

⁴² SL FNRJ 51(1946).

⁴³ SL FNRJ 61(1946). Interesantno je spomenuti da je 14. svibnja 1991. u Republici Hrvatskoj donesena *Uredba o evidenciji prijašnjih vlasnika i oduzete imovine*. Tom uredbom propisan je način i rok za prijavu radi evidencije prijašnjih vlasnika i njihove oduzete imovine u procesu pretvorbe društvenog u privatno vlasništvo. U svrhu stvaranja evidencije prijavu su trebali podnijeti prijašnji vlasnici (fizičke i pravne osobe i njihovi nasljednici odnosno sljednici) kojima je imovina oduzeta prema 23 zakona koji su doneseni u socijalističkoj Jugoslaviji. Između ostalih tu je bio i navedeni *Zakon o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije*. Vidi *Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske*, 23(1991). Zahvaljujem mr. sc. Hrvoju Kiriću što mi je ukazao na taj zakon.

⁴⁴ SL FNRJ 57(1946).

⁴⁵ SL FNRJ 63(1946).

⁴⁶ SL FNRJ 102(1946).

⁴⁷ SL FNRJ 98(1946).

⁴⁸ SL FNRJ 53(1947).

⁴⁹ SL FNRJ 96(1947).

⁵⁰ SL FNRJ 3(1948).

⁵¹ NN NRH 31(1948).

⁵² SL FNRJ 35(1948).

⁵³ NN NRH 39(1948).

*razrješenju likvidacionih organa i imenovanju likvidatora kod privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji*⁵⁴ od 14. lipnja 1948., *Rješenje o preuzimanju aktive i pasive privatnih kreditnih ustanova u likvidaciji*⁵⁵ od 18. lipnja 1948., *Naredba o likvidaciji privatnih dioničkih društava*⁵⁶ od 14. kolovoza 1948. i *Uredba o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća*⁵⁷ od 1. ožujka 1949.

Rješenjem o reviziji dozvola za rad privatnih kreditnih ustanova od 20. studenoga 1945., sve privatne kreditne ustanove iz gore navedenog *Zakona o uređenju i djelovanju kreditnog sistema* od 26. listopada 1945. (banke i njihove podružnice, osiguravajuća poduzeća i njihove podružnice, kreditne zadruge po *Trgovačkom zakonu*, bankarske radnje i sl.) bez obzira na to jesu li poslovale ili ne, odnosno jesu li koristile koju zaštitnu mjeru ili ne, bile su dužne svoje odobrenje za rad podnijeti saveznomu Ministarstvu financija preko nadležnog zemaljskog Ministarstva financija najkasnije do 31. prosinca 1945. radi revizije. Ukoliko to iz bilo kojeg razloga nisu učinile, temeljem navedenog rješenja, bile su upućene na likvidaciju, odgovorne osobe novčano su se kažnjavale, a u težim slučajevima protiv njih se otvarao kazneni postupak.⁵⁸

Temeljem *Uredbe o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća* od 17. lipnja 1946., privatna kreditna poduzeća kojima ministar financija FNRJ u postupku revizije odobrenja za rad nije izdao novo odobrenje, likvidirana su po propisima te uredbe i *Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća* koje je propisao ministar financija FNRJ. Likvidatore je temeljem te uredbe postavljao i razrješavao ministar financija FNRJ. Likvidacija bankarskih ili osiguravajućih poslova u onim kreditnim poduzećima koja su se bavila i drugim poslovima izvršila se na taj način da su se bankarski ili osiguravajući poslovi koje je trebalo likvidirati prenijeli s odgovarajućim pokrićem na kreditno poduzeće koje je odredio ministar financija FNRJ. Temeljem čl. 10. uredbe, ministar financija FNRJ propisao je *Pravilnik o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*. Temeljem istog članka, za konfiscirana kreditna poduzeća ministar financija FNRJ mogao je propisati za pojedine slučajeve naročiti postupak likvidacije.⁵⁹

Temeljem *Uredbe o drugoj izmjeni i dopuni Uredbe o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća* od 5. studenoga 1947., u slučaju ako likvidator nije uspio provesti likvidaciju do isteka roka u kojem ju je bio obavezan izvršiti, ministar financija pojedine narodne republike trebao je donijeti rješenje da cjelokupnu aktivu i pasivu privatnog kreditnog poduzeća u likvidaciji, prema odobrenoj završnoj likvidacijskoj bilanci, preuzme država. Preuzimanjem cjelokupne aktive i pasive država je istodobno preuzela i namirenje svih obveza kreditnog

⁵⁴ NN NRH 48(1948).

⁵⁵ NN NRH 50(1948).

⁵⁶ SL FNRJ 71(1948).

⁵⁷ SL FNRJ 19(1949).

⁵⁸ SL FNRJ 93(1945).

⁵⁹ SL FNRJ 51(1946).

poduzeća u likvidaciji, u granicama vrijednosti preuzete aktive. Preuzete obveze koje su proistjecale iz uloga na štednju prenesene su u cijelosti na Narodnu banku FNRJ pod istim uvjetima koji su bili ugovoreni s kreditnim poduzećem koje se likvidiralo. Za te obveze izdane su ulagačima uložne knjižice Narodne banke FNRJ. Sve ostale preuzete obveze koje nisu namirene na navedeni način trebale su biti isplaćene u državnim obveznicama na ime donositelja. Neunovčena imovina privatnog kreditnog poduzeća u likvidaciji, koja je prešla u vlasništvo države, predana je po nalogu ministra financija FNRJ, odnosno ministra financija pojedine narodne republike, na upravljanje nadležnim tijelima upravljanja općenarodnom imovinom.⁶⁰

Pravilnikom o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća od 11. srpnja 1946., *Pravilnikom o izmjeni čl. 7. Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća* od 5. prosinca 1946., *Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća* od 14. lipnja 1947. te *Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća* od 16. prosinca 1947. propisan je postupak likvidacije navedenih institucija. Provođenje likvidacije po propisima tog pravilnika povjerilo se likvidacijskom odboru od tri člana ili jednom od kreditnih poduzeća (u Hrvatskoj je to bila Narodna banka FNRJ – Centrala za Hrvatsku). Likvidatore je u početku postavljao i razrješavao ministar financija FNRJ po saslušanju ministarstva financija pojedine narodne republike, a kasnije se ta nadležnost do kraja prenijela na ministra financija pojedine narodne republike, odnosno na ministarstvo financija pojedine narodne republike. Sve spise i knjige kreditnih poduzeća likvidatori su pohranili na sigurno mjesto koje je odredio nadležni sud i koje su se čuvale deset godina. Temeljem čl. 22. toč. 2. zadnjeg pravilnika, iznimno su tražbine po ulozima na štednju prenesene na Narodnu banku FNRJ u iznosima utvrđenim u završnoj likvidacijskoj bilanci. Narodna banka izdala je ulagačima uložne knjižice pod istim uvjetima koji su bili ugovoreni s kreditnim poduzećem u likvidaciji, u granicama postojećih propisa. Štedni uložni preneseni na Narodnu banku FNRJ izjednačeni su u potpunosti s ostalim ulozima kod Narodne banke FNRJ. Narodna banka izdala je ulagaču svoju uložnu knjižicu tek pošto joj je on predao uložnu knjižicu bivšeg privatnog kreditnog poduzeća, odnosno sudsku odluku o poništenju te uložne knjižice. Temeljem čl. 26. toč. 4. državni vrijednosni papiri privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji predani su Direkciji dugova pri Državnoj investicionoj banci.⁶¹

Dana 14. kolovoza 1948. ministar trgovine i snabdijevanja donio je *Naredbu o likvidaciji privatnih dioničkih društava*. Naredbom je naglašeno da se likvidacija navedenih društava mora provesti u skladu s *Uredbom o reviziji dozvola za rad i likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća* od 17. lipnja 1946. i *Pravilnikom o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća* od 16. prosinca 1947. Likvidatore (članove likvidacijskog odbora) postavljao je i razrješavao povjerenik trgovine i snabdje-

⁶⁰ SL FNRJ 96(1947).

⁶¹ SL FNRJ 57(1946), SL FNRJ 102(1946), SL FNRJ 53(1947), SL FNRJ 3(1948).

vanja kotarskog (gradskog) izvršnog odbora na čijem se području nalazilo sjedište društva. Likvidatori nisu mogli zaključivati nikakve pravne poslove koji su stvarali novo zaduženje, osim neophodnih troškova likvidacije. Likvidatori su radili po uputama i neposrednim nadzorom povjerenika trgovine i snabdijevanja kotarskog (gradskog) izvršnog odbora na čijem se području nalazilo sjedište društva. Sva privatna dionička društva morala su, temeljem te naredbe, biti likvidirana u roku od šest mjeseci. Opći nadzor nad provedbom likvidacije na području pojedine republike obavljala su ministarstva trgovine i snabdijevanja iste republike.⁶²

Godina 1949., kada je donesena *Uredba o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća* od 1. ožujka 1949., može se smatrati i godinom konačnog prestanka s radom privatnih novčarskih zavoda u socijalističkoj Jugoslaviji. Postupak likvidacije odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća pokretao je ministar financija pojedine republike pred nadležnim sudom. Za provedbu postupka likvidacije bio je nadležan okružni sud na čijem se području nalazilo glavno (centralno) sjedište konfisciranog kreditnog poduzeća. Poslove u vezi s likvidacijom raspravio je sudac pojedinac okružnog suda. Pripremanje materijala za utvrđivanje vrijednosti imovine i potraživanja konfisciranih kreditnih poduzeća, kao i za raspodjelu te imovine, trebao je izvršiti likvidator postavljen od strane nadležnog okružnog suda na prijedlog ministra financija pojedine republike. Također, ministar financija republike predlagao je sastav likvidacijske komisije prilikom pokretanja likvidacijskog postupka. Likvidacijska komisija se sastojala od tri fizičke osobe ili jednog kreditnog poduzeća. Ministar financija republike na kraju postupka svojim je rješenjem oduzeo pravo daljnjeg rada privatnom kreditnom poduzeću čija je imovina konfiscirana te je podnio nadležnom sudu prijedlog za brisanje konfisciranog kreditnog poduzeća iz registra protokolacije, odnosno trgovačkog registra. Državno kreditno poduzeće koje je preuzelo potraživanja konfisciranog kreditnog poduzeća trebalo je izdati odobrenje za brisanje tereta s imovine odnosno dužnika kada je podmirio dug, bez obzira na to je li hipoteka bila prenesena u vezi s izvršenom konfiskacijom u zemljišne knjige u korist FNRJ ili ne.⁶³

Prema Iskazu⁶⁴ banaka u likvidaciji s teritorija NR Hrvatske, kojih se likvidacija vodila u Službi likvidacije starih poslova Narodne banke Hrvatske, u Hrvatskoj je likvidirano ukupno 130 banaka i štedionica. One su podijeljene u šest grupa, i to:

1. Nekonfiscirane banke likvidirane po *Uredbi o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća* (SL FNRJ 51/1946. i 96/1947.), 59 banaka.

⁶² SL FNRJ 71(1948).

⁶³ SL FNRJ 19(1949).

⁶⁴ HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.). Iskaz banaka u likvidaciji sa teritorija NR Hrvatske, kojih se likvidacija vodi u Službi likvidacije starih poslova, Zagreb, 1960.-1976.

2. Konfiscirane banke likvidirane po *Uredbi o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom imovine privatnih kreditnih poduzeća* (SL FNRJ 19/1949.), 24 banke.
3. Banke likvidirane poslije oslobođenja a prije donošenja *Uredbe o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća* (SL FNRJ 96/1947.), 32 banke.
4. Posebno rješenje za likvidaciju, 1 banka.
5. Talijanske banke s okupiranog teritorija, 4 banke.
6. Talijanske banke s pripojenog teritorija, 10 banaka.

Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom pripada 1. grupi, i to: Ne-konfiscirane banke likvidirane po *Uredbi o likvidaciji privatnih kreditnih poduzeća*.

3. Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom (1894.-1948.)

3.1. Djelovanje Jastrebarske dioničke štedionice u Austro-Ugarskoj Monarhiji

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 30. lipnja 1894. pod br. 10.005 gr. da je u trgovački registar za društvene tvrtke upisana "Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom Jaska" sa sjedištem u Jaski. Na temelju donesenih pravila od 20. svibnja 1894. Društvo je trebalo trajati na neizvjesno vrijeme, a svrha mu je bila "da se svakome pruži prilika prištedeni novac pohraniti, ukamatiti i tako svoju prištednju malo po malo pomnožiti, pak da se tim pobudi ljubav na radinost i štednju." Temeljna društvena glavnica iznosila je 80.000 kruna,⁶⁵ a ta je svota namaknuta izdavanjem 400 dionica po 200 kruna, za koje je 30% bilo isplaćeno. Društvo je primalo novac uz štedioničku uložnicu te je plaćalo od njega kamate. Najmanja svota koju je društvo primalo bile su 2 krune. Svota koja se za istu stranku jedan ili više puta mogla uložiti na jednu uložnicu ustanovljena je na 4.000 kruna. Veći uložak moglo je društvo primiti ili ne primiti, a o tome je odlučivalo ravnateljstvo. Društvenim poslovima upravljalo je ravnateljstvo zajedno s "upravljajućim ravnateljem" uz zakoniti nadzor nadzornog vijeća. Tvrtku štedionice pravovaljano su potpisivali "upravljajući ravnatelj" ili njegov zamjenik, dnevni povjerenik i jedan član ravnateljstva ispod društvenog pečata. Na društvenom pečatu nalazio se jastreb, a ispod njega natpis: "Jastrebarska dionička štedionica". Po glavnoj skupštini izabrani su: Miroslav Pollak, upravljajući ravnatelj, Josip

⁶⁵ Zakonskim člankom XVII. ob ustanovljenju krunske vrijednote od 2. kolovoza 1892., na mjesto dotadašnje austrijske vrednote stupa zlatna vrednota kojoj je računska jedinica bila kruna (K). Kruna se dijelila na 100 filira (f). Temeljna težina za kovanje novca bio je kilogram i desetinka istog. Zlatni novac valute kovan je iz smjese koja je sadržavala 900 tisućinki zlata i 100 tisućinki bakra. Na jedan kilogram miješanog zlata otpadale su 2.952 krune, dosljedno tomu, na jedan kilogram finoga zlata 3.280 kruna. Vidi *Sbornik zakonah i naredabah valjanah za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1892. Komad XXIV. Br. 94.* Zagreb: Tiskarski zavod "Narodnih novinah", 1892. Str. 1131-1137. Kao primjer usporedbe vrijednosti krune u odnosu na druge valute, navodim podatak da su zadnje godine Prvog svjetskog rata, točnije 21. siječnja 1918., vrijedili sljedeći tečajevi: 100 maraka = 156 K, odnosno 100 K = 64 marke 10 pfeniga; 100 bugarskih leva = 126 K, odnosno 100 K = 79 leva i 37 stot. Za novčane doznačnice za internirane i ratne zarobljenike vrijedilo je: 100 franaka = 172 K, odnosno 100 K = 58.14 franaka. Vidi *Strane valute kod pošte*, NN 17(1918).

Matšek, zamjenik upravljajućeg ravnatelja, Stjepan pl. Niemčić, Samuel Špitzer, Mirko Škrabe, Đuro Vinšćak, Mirko Perinovac, Antun Bival, Josip Kovačić, Metel Peklić i Franjo Kleščić.⁶⁶

Poslovanje Jastrebarske dioničke štedionice započelo je 15. srpnja 1894.⁶⁷

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 11. ožujka 1908. da je u svome trgovačkom registru za društvene tvrtke kod Jastrebarske dioničke štedionice upisao povišenje dioničke glavnice od 80.000 kruna na 120.000 kruna iz pričuvne zaklade, te da će se dioničarima izdati novih 400 na ime dionica po 300 kruna.⁶⁸

Pravila Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom (Jaski) donesena su 2. ožujka 1909. na glavnoj skupštini zavoda. Prema navedenim *Pravilima* zavod je: primao novac uz štedioničku uložnicu te je plaćao na njega kamate, davao je predumove, eskontirao je mjenice⁶⁹ i davao je zajmove. Temeljna glavnica društva iznosila je tada 120.000 kruna. Ta je svota namaknuta izdatkom i potpunom uplatom 400 dionica, glasećih na 200 kruna i doprinosom iz pričuvne zaklade s 40.000 kruna, što je činilo ukupno 120.000 kruna. Dionice su bile providene s tekućim brojem te su glasila na određeno ime i na iznos od 300 kruna. Svaka dionica imala je u društvenoj knjizi dionica svoj list na kojem su se sve, na dionicu odnoseće se bilješke i promjene bilježile. Pravo glasa u skupštini imao je samo onaj dioničar koji je barem 30 dana prije glavne skupštine posjedovao dionicu na svoje ime te koji je svoju dionicu bar 3 dana prije glavne skupštine položio kod društva, gdje je imala ostati pohranjena dok nije završila glavna skupština. Pravo glasanja vršilo se ili osobno ili po punomoćniku, koji je morao biti dioničar. Najmanja svota koju je društvo primalo bile su dvije krune, a najveća 10.000 kruna.

Poslovima zavoda upravljali su: glavna skupština (redovita ili izvanredna), predsjednik ili njegov zamjenik, ravnateljstvo i nadzorni odbor. Glavnoj skupštini predsjedao je predsjednik ili njegov zamjenik. Ako su oba bila zapriječena, tada je predsjedao najstariji prisutni član ravnateljstva.

Djelokrugu glavne skupštine pripadali su sljedeći predmeti: poslovno izvješće ravnateljstva i izvješće nadzornog vijeća, stvaranje zaključaka radi odobrenja

⁶⁶ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Molba Jastrebarske dioničke štedionice u Jaski po Miroslavu Pollaku, upravljajućem ravnatelju, za upis u trgovački registar, kut. br. 293. Vidi također i NN 157(1894).

⁶⁷ Isto. Podaci o Jastrebarskoj dioničkoj štedionici od 22. rujna 1942., kut. br. 293.

⁶⁸ NN 82(1908). Vidi također *Hrvatski kompas, financijski ljetopis za 1913./14. o poslovanju privrednih institucija: banaka, štedionica, zadruga, industrijskih, parobrodarskih i inih trgovačkih poduzeća u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Kranjskoj, Koruškoj, Štajerskoj, Bosni i Hercegovini, uz dodatak nekih novčanih zavoda u Ugarskoj, Srbiji i Crnoj Gori*. Zagreb: Vlastita naklada Adalbert Kunst i Donat M. Strozzi, 1913. Str. 184 i *Ungarischer Compass 1913.-1914. XLI. Jahrgang, Financielles und Commerciales Jahrbuch, I. Theil: Geld-und Creditinstitute*. Budapest: Herausgegeben von dr. Alexander Nagy de Galántha, 1913. Str. 1632.

⁶⁹ Mjenica je vrijednosni papir (kreditni papir i sredstvo plaćanja) propisana oblika, koji sadržava obvezu isplate određene svote novca. Mjenični dužnik je osoba koja je dužna isplatiti mjeničnu svotu. Vidi *Ekonomski leksikon*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Masmedia, 2011. Str. 518-519.

ili preinačenja odredaba ravnateljstva, ustanovljenje novčane svote koja bi se možda imala dati za dobrotvorne svrhe, izbor, imenovanje i odrješenje predsjednika, zamjenika i ravnateljstva koje se sastojalo od 5 do 7 osoba i nadzornoga vijeća koje se sastojalo od 3 osobe, pregledavanje računa, ustanovljavanje bilance i podjela dobitka, odluka glede sjedinjenja s drugim društvom ili razlaz društva, sklapanje kartelnih ugovora, kojima je bila svrha da se svi društveni poslovi vode na zajedničku korist, kontrahiranje zajmova, čemu je bilo potrebno dvije trećine glasova dioničara prisutnih u skupštini, smanjenje ili povišenje temeljne glavnice, odobrenje izvanrednih upravnih troškova koji su nadmašivali redovite potrepštine, preinake društvenih pravila, razvrgnuće društva i imenovanje likvidatora te prijedlozi članova. Zaključci u glavnoj skupštini donošeni su većinom glasova. Ako su glasovi bili jednako razdijeljeni, odlučivao je predsjednik. Mandat članova ravnateljstva i nadzornog odbora trajao je 3 godine. Za valjan zaključak glavne skupštine od potrebe je u pravilu bila prisutnost najmanje 12 dioničara, koji su zajedno posjedovali petinu temeljne glavnice. Zaključci glavne skupštine bili su pravno obvezujući zacijelo društvo.

Poslovima društva upravljalo je ravnateljstvo zajedno s predsjednikom. Ravnateljstvo je držalo redovito svaka tri mjeseca sjednicu, a prema potrebi i češće. Sjednicu je sazivao te istoj predsjedao predsjednik ili njegov zamjenik. Svaki član ravnateljstva imao je jedan glas, bez obzira koliko je dionica imao. Na sjednicama ravnateljstva odlučivala je natpolovična većina glasova. Ako su glasovi bili jednako podijeljeni, odlučivao je predsjednik svojim glasom. Djelokrugu ravnateljstva pripadalo je napose: držati u evidenciji gotovinu i račune zavoda i starati se za plodonošno ulaganje novca, skrbiti se za sigurno i shodno upotrebljavanje uložaka i za svrsishodno nepristrano otkazivanje glavnica, odobravati zajmove umoljene na nepokretnine i na privatne zadužnice, nadzirati da se kamate od zajmova redovito plaćaju, opredijeliti kamatno mjerilo i pristojbe za sve poslove zavoda, pomno pregledavati sve na zavod vjerovno spadajuće zadužnice, mjenice i sve zaloge, potanko ispitati godišnje računske zaključke, odlučivati o prijenosu dionica, te određivati potrebne promjene u društvenim knjigama, imenovati potrebno poslovno osoblje i poslužnike, i odrediti im plaću i nagrade, nadgledati poslovno osoblje i poslužnike zavoda, izvršavati nad njima disciplinarnu vlast i otpuštati ih na temelju disciplinarne istrage iz službe.

Ravnateljstvo je biralo izvršnog ravnatelja zavoda, koji je vodio poslove Štedionice. On je potpisivanjem tvrtke *per procura* bio ovlašten činovnik zavoda te je izvršavao zaključke ravnateljstva, izvješćivao usmeno ravnateljstvo i predsjednika te prisustvovao svim sjednicama. On je bio izvršujući organ ravnateljstva.

Nadzorni odbor kontrolirao je vođenje društvenih poslova u svim granama. Radi toga je bio ovlašten u svako doba pribaviti si obavijest o vođenju društvenih poslova i pregledati knjige, spise i blagajnu društva. Nadzorni odbor bio je dužan ispitati godišnju bilancu i račune kao i prijedloge koji se odnose na razdiobu

imetka te o tom predložiti izvješće glavnoj skupštini. Bez toga izvješća glavna skupština nije mogla donijeti valjan zaključak glede razdiobe dobitka.⁷⁰

Kao primjer poslovanja Jastrebarske dioničke štedionice u periodu Austro-Ugarske Monarhije u nastavku je, usporedbe radi, navedena njezina razmjera (račun bilance, kao i račun dobitka i gubitka) na dane 31. prosinca 1896. i 31. prosinca 1917. U navedenom razdoblju nabrojeni su i članovi uprave i nadzornog odbora štedionice.

Na dan 31. prosinca 1896. račun bilance Jastrebarske dioničke štedionice bio je sljedeći (u forintama i novčićima):⁷¹

Aktiva			Pasiva		
	for.	nč.		for.	nč.
Blagajna	2.144	95	Dionička glavnica	20.000	–
Mjenice	171.262	11	Pričuvna glavnica	1.649	38
Hipotekarno osigurane obveznice	4.135	–	Ulošci	68.154	63
Predumjovi	39	–	Reeskompt	83.945	–
Inventar	1.377	–	Neisplaćeni dobitak	68	–
Giro-conto	300	–	Čisti dobitak	5.441	05
Ukupno:	179.258	06	Ukupno:	179.258	06

⁷⁰ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, kut. br. 293.

⁷¹ NN 34(1897). Uslijed novčanoga ugovora u Beču od 24. siječnja 1857., zbog uređenja novčarstva u cijeloj carevini, Franjo Josip I. izdao je 19. rujna 1857. Cesarski patent br. 167. Navedenim patentom austrijska novčana jedinica zvala se forinta (florenus). Ona se pak dijelila na stotinke, a svaka pak stotinka na desetine. Novac kovan po toj mjeri zvao se "vrednota austrijska". Vidi Cesarski patent br. 167 od 19. rujna 1857., kojim se uslijed novčanoga ugovora, ddo. u Beču 24. siječnja 1857., proglašenoga u državnom zakonskom listu, kom. XXIII., br. 101 od god. 1857., izdaju za svekoliku cesarevinu ustanove za uređenje novčanstva, *Zemaljsko vladni list za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1857., I. razdiel, II. svezak. Br. 167.* Zagreb : Bérzotiskom narodne tiskarnice dr. Ljudevita Gaja, 1857. Str. 491-499. Zakonskim člankom XXXVI. o uvođenju obće obvezatnoga računanja u krunskoj vrednoti od 21. rujna 1899., krunska vrednota koja je ustanovljena ranije navedenim Zakonskim člankom XVII. iz 1892. stupila je počev od 1. siječnja 1900. kao jedina i isključivo zakonska vrednota na mjesto austrijske vrednote. Jedan forint austrijske vrednote računao se kao dvije krune, a jedan novčić austrijske vrednote kao dva filira. Vidi *Sbornik zakonah i navedabah valjanib za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1899. Komad XVI. Br. 94.* Zagreb : Kralj. zemaljska tiskara, 1899. Str. 893-898.

Na isti dan račun dobitka i gubitka bio je sljedeći:⁷²

Primio			Dao		
	for.	nč.		for.	nč.
Reeskomptna kamata	5.682	26	Kamata od mjenica	15.599	37
Kamata na uloške isplaćeni	215	37	Kamata od hipoteka	344	24
Kamata uglavničena	2.096	64	Kamata od predujmova	4	40
Plaće	1.231	65	Providba predujmova	377	49
Upravni trošak	376	82			
Stanarina	350	–			
Otpis od inventara	153	–			
Porez	778	71			
Čisti dobitak	5.441	05			
Ukupno:	16.325	50	Ukupno:	16.325	50

Na dan 31. prosinca 1896. predsjednik upravljajućeg odbora Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom bio je Josip Matšek, a knjigovođa Viktor S. Pollak. Članovi nadzornog odbora bili su Stjepan Valenteković, Herman Willering i Ivan Rendulić.⁷³

Na dan 31. prosinca 1917. račun bilance Jastrebarske dioničke štedionice bio je sljedeći (u krunama i filirima):⁷⁴

Aktiva			Pasiva		
	K.	f.		K.	f.
Blagajna	104.158	–	Dionička glavnica	120.000	–
Mjenice	528.223	–	Pričuvna zaklada	180.932	60
Hipoteka	123.120	–	Posebna pričuvna zaklada	6.069	28
Giro-konto	600	–	Ulošci	1,527.437	95
Našastar	885	–	Čisti dobitak	36.826	23
Vrijednosni papiri	172.142	52			
Tekući račun	878.210	–			
Vlastite nekretnine	63.927	54			
Ukupno:	1,871.266	06	Ukupno:	1,871.266	06

⁷² NN 34(1897).

⁷³ NN 34(1897).

⁷⁴ NN 17(1918).

Na isti dan račun dobitka i gubitka bio je sljedeći:⁷⁵

Rashod			Prihod		
	K.	f.		K.	f.
Porez i općinski namet	12.025	41	Kamata mjenica	56.317	49
Beriva	8.835	60	Kamata hipoteke	12.478	65
Ratni doplatak	1.560	–	Kamata vrijednosnih papira	7.570	–
Upravni trošak	348	99	Kamata tekućeg računa	30.763	70
Otpis našastara	98	47	Providba	524	34
Uglavničena kamata uložaka	47.146	62	Dohodak nekretnina	1.000	–
Isplaćena kamata uložaka	1.812	86			
Čisti dobitak	36.826	23			
Ukupno:	108.654	18	Ukupno:	108.654	18

Na dan 31. prosinca 1917. predsjednik Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom bio je Josip Matšek, potpredsjednik Mirko Škrabe, a upravljajući ravnatelj Stjepan Valenteković. Članovi ravnateljstva bili su: Ivan Rendulić, Franjo Stipan, Stjepan Kovačić, Anton Bival i Đuro Vinšćak. Članovi nadzornog odbora bili su: Ladislav Pollak, Matija Zubčić i Aleksander Valenteković.⁷⁶

Takoder, kao primjer, a zbog razumijevanja šireg konteksta, u nastavku su prikazani štedni ulošci Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom i drugih postojećih novčarskih zavoda u Zagrebačkoj županiji za godine 1903. i 1909.

Koncem 1903. bilo je u Zagrebačkoj županiji trinaest štedionica i jedna banka. U tim novčanim zavodima bilo je koncem iste godine uloženo štednih uložaka sveukupno 8,429.644 kruna, i to:⁷⁷

Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom (Jaski)	505.262 kruna
Pučka štedionica u Jastrebarskom	167.562 kruna
Štedionica za Banovinu u Glini	126.546 kruna

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ *Izješće o stanju javne uprave u županiji zagrebačkoj za god. 1903.* Zagreb : Tiskara Franjo Rulic, 1904. Str. 96. U popisu se ne navodi iznos štednih uložaka Štedionice u Dugom Selu. Naime, Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 19. lipnja 1900. kod Pučke štedionice d. d. u Dugom Selu zaključak izvanredne glavne skupštine društva od 22. svibnja 1900. o suglasnosti sa zaključkom izvanredne glavne skupštine Hrvatske pučke banke d. d. u Zagrebu da se odmah pristupi fuziji s Hrvatskom pučkom bankom d. d. u Zagrebu, koja je trebala preuzeti svu aktivu i pasivu Pučke štedionice d. d. u Dugom Selu. Navedena štedionica od tada je poslovala kao podružnica Hrvatske pučke banke d. d. u Zagrebu. Vidi NN 153(1900).

Turopoljska štedionica u Velikoj Gorici	528.720 kuna
Štedionica u Karlovcu	3,413.442 kuna
Pučka štedionica u Karlovcu	1,112.923 kuna
Pučka štedionica u Kostajnici	129.332 kuna
Štedionica u Kostajnici	292.210 kuna
Srpska štedionica d.d. u Kostajnici	46.104 kuna
Štedionica u Petrinji	214.818 kuna
Štedionica u Samoboru	781.601 kuna
Posavska štedionica u Sisku	410.834 kuna
Štedionica u Sv. Ivanu Zelini	255.104 kuna
Sisačka vjeresijska banka u Sisku	445.186 kuna

Usporedbe radi, u nastavku su prikazani štedni ulošci banaka i štedionica u Zagrebačkoj županiji 1909. (u krunama):⁷⁸

Jastrebarska dionička štedionica	740.768 K
Pučka štediona u Jaski	319.553 K
Posavska štediona u Sisku	501.460 K
Pučka štediona u Sisku	55.370 K
Karlovačka štediona u Karlovcu	4,151.938 K
Pučka štediona u Karlovcu	1,747.876 K
Srpska banka u Karlovcu	354.910 K
Banka Kramar u Karlovcu	13.891 K
Petrinjska štediona u Petrinji	—
Samoborska štediona	1,194.723 K
Pučka štediona u Samoboru	147.501 K
Štedionica za Banovinu	238.531 K
Hrvatska štedionica u Glini	76.323 K
Srpska štediona u Glini	110.305 K
Podružnica I. hrvatske štedione u Velikoj Gorici	676.793 K
Štediona u Doljnoj Stubici	64.945 K
Zelinska dionička štediona	692.172 K
Prigorska banka u Sv. Ivanu Zelini	80.122 K
Kostajnička štediona	—
Pučka štediona u Kostajnici	154.993 K
Srpska štedionica u Kostajnici	112.884 K
Srpska štediona u Vrginmostu	21.983 K
Srpska trgovačka obrtna banka u Glini	107.406 K
Turopoljska vjeresijska banka	202.807 K

⁷⁸ XXIV. izvješćaj o stanju javne uprave u županiji zagrebačkoj za godinu 1909. Zagreb : Tisak Kr. zemaljske tiskare, 1910. Str. 220-221.

3.2. Djelovanje Jastrebarske dioničke štedionice u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji

Neposredno nakon uspostave Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, točnije 31. prosinca 1918., račun bilance Jastrebarske dioničke štedionice bio je sljedeći:⁷⁹

Aktiva			Pasiva		
	K.	f.		K.	f.
Blagajna	215.418	37	Dionička glavnica	120.000	–
Mjenice	372.180	–	Pričuvna zaklada	184.666	83
Hipoteka	78.250	–	Ulošci	1,709.255	15
Giro-konto	600	–	Čisti dobitak	31.336	79
Našastar	796	50			
Vrijednosni papiri	206.763	36			
Tekući račun	1,109.473	–			
Vlastite nekretnine	61.777	54			
Ukupno:	2,045.258	77	Ukupno:	2,045.258	77

Na isti dan račun dobitka i gubitka bio je sljedeći:⁸⁰

Rashod			Prihod		
	K.	f.		K.	f.
Upravni trošak	3.822	21	Kamata mjenica	43.652	15
Porez i namet	7.519	75	Kamata hipoteke	7.910	20
Beriva	8.733	60	Kamata vrijednosnih papira	9.345	–
Ratni doplati	3.900	–	Kamata tekućeg računa	45.935	51
Otpis našastara	88	50	Providba	222	25
Isplaćena kamata uložaka	5.431	34	Dohodak nekretnine	1.000	–
Uglavničena kamata uložaka	45.032	92			
Dobrotvorne svrhe	2.200	–			
Čisti dobitak	31.336	79			
Ukupno:	108.065	11	Ukupno:	108.065	11

Na dan 31. prosinca 1918. potpredsjednik Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom bio je Mirko Škrabe, a upravljajući ravnatelj Stjepan Valenteko-

⁷⁹ NN 17(1919).

⁸⁰ Isto.

vić. Članovi nadzornog odbora bili su: Ladislav Pollak, Matija Zubčić i Aleksander Valenteković.⁸¹

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 3. listopada 1921. u svome trgovačkom registru za društvene tvrtke promjenu *Pravila* Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom. Temeljna glavnica povišena je od 120.000 kruna na 2,400.000 kruna i to izdavanjem novih 400 dionica po 300 kruna nominalne i podjedno zatim spajanjem dviju dionica od 300 kruna u jednu novu od 600 kruna nominalne, te izdavanjem novih 400 komada dionica od 600 kruna nominalne, čime je dionička glavnica povišena ukupno na 480.000 kruna. Ravnateljstvo štedionice ovlašteno je da po potrebi poviši dioničku glavicu za ostatak od 1,920.000 kruna, koliko je manjkalo do 2,400.000 kruna, izdavanjem novih 3.200 komada dionica s nominalom od 600 kruna po komadu. U skladu s navedenim, promijenjen je čl. 4. Pravila Jastrebarske dioničke štedionice, koji je precizirao da se temeljna glavnica društva od 2,400.000 kruna dijeli na 4.000 dionica po 600 kruna nominalne po komadu. Od toga je do listopada 1921. bilo uplaćeno 800 dionica po 600 kruna, a ostatak je prepušten ravnateljstvu na emisiju. Štedionica je bila ovlaštena stvoriti posebnu pričuvnu zakladu sa svrhom da se ista radi devalvacije novčane jedinice upotrijebi što prije za povišenje društvene glavnice, kako bi se spriječile loše posljedice devalvacije i postigla stabilnost u društvenom poslovanju.⁸²

⁸¹ Isto.

⁸² NN 265(1921).

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zagrebu objavio je 17. ožujka 1923. u svome trgovačkom registru za društvene tvrtke da je kod Jastrebarske dioničke štedionice povišena dionička glavnica od 480.000 kruna u potpunosti uplaćena.⁸³

Sreski poglavar u Jastrebarskom kao obrtna oblast prve molbe izdao je 22. siječnja 1925. pod brojem 537/25. obrtnu iskaznicu Jastrebarskoj dioničkoj štedionici. Budući da je ispravama dokazano da štedionica ima pravo na obavljanje dioničkog obrta, zavod je upisan pod brojem 1 u obrtni upisnik. Poslovođa Jastrebarske dioničke štedionice bio je Stjepan Valenteković.⁸⁴

Dana 14. veljače 1925. održana je redovita glavna skupština dioničara Jastrebarske dioničke štedionice. Skupštinom je predsjedao Mirko Škrabe, predsjednik, a zapisnik je vodio knjigovođa Franjo Vinšćak. Osim dioničara, na skupštini je bio prisutan i vladin tajnik Hinko Würth, izaslanik Ministarstva industrije i trgovine, Odjeljenja u Zagrebu. Na trogodišnji period od 14. veljače 1925. do 14. veljače 1928. izabrani su sljedeći članovi uprave: ravnateljstvo: Mirko Škrabe, predsjednik, Ivan Rendulić, potpredsjednik i članovi Ravnateljskog vijeća: Franjo Stipan, Ladislav Pollak, Josip Matšek, Aleksander Valenteković i Julijan Matšek; nadzorni odbor: Mile Knežević, Stjepan Škrabe i Ljubomir Zubčić.

Na glavnoj skupštini pročitano je izvješće ravnateljstva o poslovanju zavoda za 1924. godinu. Kao svuda, tako i u ovom kotaru ponestalo je financijskih sredstava, što je bilo posve razumljivo, jer iz Amerike nije dolazilo toliko dolara koliko je dolazilo proteklih godina. Uz sve to, iako je zavod bio znatno opterećen porezom, taksama i općinskim nametom, nije mu bila potrebna reeskomptna veresija, dapače, primljeno je više uložaka nego 1923., tako da je mogao udovoljiti svojim zadacima i obvezama. Rezultat poslovanja bio je nešto slabiji zato što su u zavodu u bilanci na račun gubitka proveli nagrade i neutjerive tražbine, a to u bilanci 1923. nije bilo provedeno. Zavod je ipak polučio povoljan rezultat, što se vidi kako slijedi.⁸⁵

1. Blagajna:

Cjelokupni promet iznosio je 1923.	15,983.913,87 Din.
prema prometu 1924.	<u>13,542.780,01 Din.</u>
Manje za:	2,441.133,86 Din.

2. Ulošci:

Na knjižice 1923.	1,960.121,15 Din.
Na knjižice 1924.	<u>2,026.156,33 Din.</u>
Porast:	66.035,18 Din.

⁸³ NN 104(1923).

⁸⁴ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Obrtna iskaznica od 22. siječnja 1925., kut. br. 293.

⁸⁵ Isto. Izvješće ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedione od 2. veljače 1925., kut. br. 293.

3. Mjenice:

Godine 1923. bilo je mjenica u iznosu	1,356.225,00 Din.
Godine 1924. bilo je mjenica u iznosu	<u>1,212.690,00 Din.</u>
Manje za:	143.535,00 Din.

4. Hipotekarni zajmovi:

Godine 1923. iznosili su	116.050,00 Din.
Godine 1924. iznosili su	<u>106.800,00 Din.</u>
Manje za:	9.250,00 Din.

5. Vrijednosni papiri:

Godine 1923.	117.395,25 Din.
Godine 1924.	<u>117.395,25 Din.</u>
Nema razlike.	—

6. Tekući račun kod novčanih zavoda i privatnika:

Godine 1924.	976.782,50 Din.
Godine 1923.	<u>680.400,11 Din.</u>
Porast:	296.382,39 Din.

7. Nekretnine:

Kao 1923. i 1924. godine	15.474,50 Din.
--------------------------	----------------

8. Temeljna glavnica:

	240.000,00 Din.
--	-----------------

9. Pričuvna zaklada:

	93.808,31 Din.
--	----------------

10. Posebna pričuvna zaklada:

60.910,50 Din.	
s dotacijom od te godine:	<u>37.291,94 Din.</u>
Ukupno:	432.010,75 Din.

11. Inventar:

Koncem 1924. godine	290,00 Din.
---------------------	-------------

Na kraju izvješća ravnateljstvo je predložilo skupštini sporazumno s nadzornim odborom na prihvrat razdiobu čistoga dobitka u iznosu 70.291,94 Din., i to:

1. Na svakoj dionici ⁸⁶ dividenda po 20 Din.	32.000,00 Din.
2. Potpora školskoj djeci Jastrebarskoj	200,00 Din.
3. Vatrogasnom društvu Jastrebarskom	200,00 Din.
4. Za popravak sata na tornju župne crkve Jastrebarske	600,00 Din.
5. Pričuvnoj zakladi	<u>37.291,94 Din.</u>

⁸⁶ Dividenda na 1.600 dionica po 20 dinara iznosi 32.000 dinara.

Ukupno:

70.291,94 Din.

Na redovitoj glavnoj skupštini zavoda održanoj 25. veljače 1932. bili su nazočni sljedeći dioničari (ukupno 1.122 dionica, 229 glasova): Ladislav Pollak (456 dionica, 92 glasa), Berta Pollak (41 dionica, 9 glasova), Fedor Pollak (5 dionica, 1 glas), Mirko Škrabe (109 dionica, 22 glasa), Stjepan Škrabe (20 dionica, 4 glasa), Mile Knežević (20 dionica, 4 glasa), Ivka Knežević (20 dionica, 4 glasa), Ljubomir Zubčić (30 dionica, 6 glasova), Josip Matšek (97 dionica, 20 glasova), Jagica Matšek (20 dionica, 4 glasa), Vilko Matšek (5 dionica, 1 glas), Julijan Matšek (49 dionica, 10 glasova), Marijan Hlača (88 dionica, 18 glasova), Branka Černe (14 dionica, 3 glasa), Malvina Valenteković (6 dionica, 2 glasa), Ivana Rendulić (62 dionice, 13 glasova), Vilma Matšek (10 dionica, 2 glasa), Zlata Zubčić (10 dionica, 2 glasa), Jelka Zubčić (10 dionica, 2 glasa), Vilma Zubčić (10 dionica, 2 glasa), Agata Škrabe (20 dionica, 4 glasa), Stjepan Valenteković (20 dionica, 4 glasa). Skupština je podijelila odriješnicu ravnateljstvu i nadzornom odboru zavoda za godinu 1931. Na prijedlog predsjednika Mirka Škrabe izabran je jednoglasno za člana ravnateljstva Mile Knežević, dotadašnji član nadzornoga odbora, a za nadzorni odbor izabran je Fedor Polak. Skupština je jednoglasno prihvatila zaključak o povišenju dioničke glavnice od 240.000 dinara na 480.000 dinara. Na skupštini je povodom smrti odana počast dugogodišnjemu upravljujućemu ravnatelju i članu ravnateljstva zavoda Stjepanu Valentekoviću.⁸⁷

Ravnateljstvo Jastrebarske dioničke štedionice načinilo je 20. siječnja 1932. izvješće za 37. redovitu glavnu skupštinu od 25. veljače 1932. Prema navedenom izvješću, poslovanje u minuloj poslovnoj godini 1931. povećalo se, ali je uspjeh bio nešto slabiji prema 1930. godini jer je za 1931. isplaćena u ime poreza veća svota. Istaknut je porast kod hipotekarnih zajmova, kod mjenica i kod uložaka, a kod tekućeg je računa stanje bilo nešto slabije. Uslijed povjerenja koji je zavod općenito uživao, bio je kod njih smješten kapital, koji im je omogućio posve nesmetano kretanje u podjeljivanju zajmova, dok ulagači nisu počeli u većem broju dizati uloške, te je stoga privremeno obustavljeno izdavanje novih zajmova. Isto tako zavodu je bilo moguće podržavati i kamatnjak zajmova prema općenitim prilikama kod njih.⁸⁸

Prema izvješću Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 28. veljače 1933., poslovanje štedionice u minuloj poslovnoj godini 1932. se smanjilo. Uslijed teških prilika koje su nastale na novčanom tržištu, uspjeh je bio znatno slabiji, a uzrok je bio u velikim porezima i u sniženju kamatnjaka povodom *Zakona o zaštiti zemljoradnika*. Temeljem navedenog Zakona postale su zemljoradničke mjenice nelikvidne, a ulagači su u većoj mjeri tražili isplatu uložaka. Budući da se je po-

⁸⁷ HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.). Odsjek za poreze. Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Društveni porez za poreznu godinu 1932., Zapisnik redovite glavne skupštine dioničara od 25. veljače 1932.

⁸⁸ Isto. Izvještaj Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 20. siječnja 1932. za 37. redovitu glavnu skupštinu zavoda.

slovanje zavoda u svim granama smanjilo, štedionica je posve obustavila podjeljivanje kredita.⁸⁹

Na dan 31. prosinca 1933. Jastrebarska dionička štedionica imala je u svom vlasništvu sljedeće nekretnine⁹⁰ u gruntovnom ulošku broj 62 u poreznoj općini Jastrebarsko:

- a) jednokatna kuća br. 116 s gospodarskom zgradom i dvorištem u površini od 210 čhv.;
- b) kuhinjski vrt i voćnjak u površini od 585 čhv.

Jednokatna kuća sastojala se od 3 sobe u prizemlju koje su služile kao uredske prostorije Jastrebarske dioničke štedionice. Prvi kat sastojao se od 4 sobe s nusprostorijama koje su iznajmljene stranci. Tereta na gruntovnom ulošku nije bilo.

Pokretnine kao sredstvo rada, pomagala i namještaj u banci na dan 31. prosinca 1933. bile su sljedeće: 1 blagajna Wertheim&Comp. Wien, 5 pisaćih stolova, 17 stolaca, 1 drvena klupa, 1 divan, 1 ormar za spise (*roleaux*), 1 pisaća mašina Oliver, 1 umivaonik, 1 veliki stol za sjednice, 2 ormara za knjige, 1 stol s prešom, 1 ormar za tiskanice, 1 stalak za pisanje, 1 sanduk za drva, 2 zemljovid, 1 slika kralja Aleksandra, 1 velika zidna ura, 2 držala za ogrtače i šešire, 1 zeleno sukno za stol, 3 prostirača.⁹¹

Prema izvješću ravnateljstva zavoda od 5. svibnja 1934., poslovanje u 1933. godini znatno se smanjilo, pogotovo otkako je došla na snagu *Uredba o zaštiti zemljoradnika*. Zemljoradnici su gotovo sasvim zatajili s plaćanjem kamata, tako da je zavod jedva smogao za pokriće režija, koje su također smanjene, i za porez, koji je u razmjeru prema prijašnjim godinama bio dosta veći. U 1933. godini promet (8,773.820,18 dinara) bio je manji u odnosu na 1932. (13,124.355,09 dinara) za 4,350.534,91 dinar. Ravnateljstvo je predložilo skupštini zavoda da se dividenda za 1933. godinu ne isplaćuje jer je poslovna godina završila gubitkom.⁹²

Na redovitoj glavnoj skupštini zavoda održanoj 15. lipnja 1934., na prijedlog Branke Černe, jednoglasno su izabrani sljedeći članovi uprave:⁹³

predsjednik: Mirko Škrabe;

potpredsjednik: Ladislav Polak;

⁸⁹ Isto. Društveni porez za poreznu godinu 1933., Izvještaj Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 28. veljače 1933. za 38. redovitu glavnu skupštinu zavoda. U izvornom izvješću od 28. veljače 1933., Zakon o zaštiti zemljoradnika naziva se Zakon o razduženju zemljoradnika, odnosno Zakon o razduženju seljaka.

⁹⁰ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Popis pokretnina od 31. prosinca 1933., kut. br. 293.

⁹¹ Isto.

⁹² HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.). Odsjek za poreze. Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Društveni porez za poreznu godinu 1934., Izvještaj ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 5. svibnja 1934.

⁹³ Isto. Zapisnik redovite glavne skupštine od 15. lipnja 1934.

ravnateljstvo: Josip Matšek, Julijan Matšek, Aleksander Valenteković, Stjepan Škrabe i Mile Knežević;

nadzorni odbor: Ljubomir Zubčić, Marijan Hlača i Fedor Polak.

Temeljem *Zakona o radnjama* od 5. studenoga 1931., Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije u Beogradu izdalo je 19. lipnja 1934. pod brojem 21.095/K odobrenje Jastrebarskoj dioničkoj štedionici u Jastrebarskom, Savska banovina, da može: primati novac na štednju na uložne knjižice i tekuće račune, eskontirati i reeskontirati mjenice, kupovati i prodavati zadužnice, davati zajmove na: a) državne i ostale vrijednosne papire i b) zlatan i srebrni novac i dragocjenosti. To odobrenje upisano je kod kr. Banske uprave Savske banovine u registru radnji pod brojem 528/1934.⁹⁴

Prema izvješću ravnateljstva zavoda od 23. travnja 1935., poslovanje zavoda u 1934. godini znatno se smanjilo uslijed *Uredbe o zaštiti zemljoradnika*, tako da su zemljoradnici gotovo sasvim zatajili s plaćanjem kamata, te je zavod, kao i protekle godine, jedva smogao sredstva za pokriće režija koje su smanjili i za porez. Ravnateljstvo je zaključilo da se dividenda za 1934. godinu ne isplaćuje jer je poslovna godina završila s gubitkom. Predloženo je da se gubitak otpiše na teret posebne pričuvne zaklade.⁹⁵

U Ministarstvu trgovine i industrije u Beogradu sačinjeno je 15. svibnja 1935. izvješće o poslovanju Jastrebarske dioničke štedionice. Zavod je imao 2,470.000,00 dinara moratornih potraživanja, što čini 92% od ukupno 2,676.000,00 dinara elociranih sredstava. Kako je imao 2,150.416,00 dinara uložaka, došao je u nemogućnost izvršavanja svojih obveza, pa je svojom molbom II-br.17.683/K od 21. svibnja 1934. zatražio odlaganje plaćanja na temelju *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* od 23. studenoga 1934. Zavod je tom prilikom otpisao svoje gubitke u iznosu od 118.184,00 dinara te predložio pročišćenu bilancu za 31. prosinca 1933., koja je iskazivala sljedeće stanje (u tisućama dinara):

AKTIVA		PASIVA	
Gotovina	20	Glavnica	240
Papiri	21	Rezerve	341
Mjenice	1.272	Ulozi	2.150
Dužnici	332	Razno	2
Hipotekarni zajmovi	1.073		
Nekretnine	15		
Ukupno:	2.733	Ukupno:	2.733

⁹⁴ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Dozvola Ministarstva trgovine i industrije od 19. lipnja 1934., kut. br. 293.

⁹⁵ HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.). Odsjek za poreze. Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Društveni porez za poreznu godinu 1935., Izvještaj ravnateljstva jastrebarske dioničke štedionice od 23. travnja 1935.

Papiri su dijelom bili državni, a dijelom privatni, vrlo nisko bilansirani. Potraživanja zavoda po mjenicama bila su pokrivena 48% hipotekom. Nekretnine su predstavljale vlastitu zavodsku jednokatnu zgradu, u kojoj su u prizemlju bile poslovne prostorije zavoda, a prvi je kat bio iznajmljen. Kuća je vođena u knjigama s 15.444,00 dinara, ali je bila riječ o puno većoj vrijednosti te je zavod u toj stavci imao latentnu rezervu. Reeskontom se zavod nije služio. Kako je zavod imao ukupna potraživanja od 2,676.000,00 dinara, a obveze su mu iznosile 2,150.000,00 dinara, moglo se smatrati da mu je pored glavnice i rezerve od 581.000,00 dinara aktivnost dokazana.⁹⁶

Na molbu Jastrebarske dioničke štedionice od 21. svibnja 1934., na temelju *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* od 23. studenoga 1934., Milan Vrbanić, ministar trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije, donio je 16. svibnja 1935. rješenje br. 17.683/K da se Jastrebarskoj dioničkoj štedionici odobri:⁹⁷

1. odlaganje plaćanja na 6 godina;
2. kamatnjak na stare uloge na štednju i po tekućim računima od 2% bruto godišnje počevši od 21. svibnja 1934.;
3. financijske olakšice iz čl. 15. st. 1. *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika*.

Na temelju čl. 23. *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* od 23. studenoga 1934. i suglasne odluke ministra pravde br. 67.275/35., ministar trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije postavio je 6. srpnja 1935. pod brojem 22.163/K Mirka Mikca, starješinu Sreskog suda za svoga povjerenika ("komesara") pri Jastrebarskoj dioničkoj štedionici. Dužnost mu je bila: prisustvovanje svim sjednicama upravnog i nadzornog odbora s pravom savjetodavnog glasa, nadzor svih poslova društva, prisustvovanje redovnim i izvanrednim pregledima blagajne i knjiga društva, prisustvovanje sastancima dioničara, sazivanje sastanaka dioničara kada procijeni da je to potrebno. Mogao je obustaviti izvršenje odluka tijela zavoda za koje je utvrdio da su protivni *Pravilima* zavoda ili naredenjima *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* ili postojećim zakonima. O tome je bio dužan izvijestiti ministra trgovine i industrije. Plaća komesara u iznosu od 300,00 dinara mjesečno bila je trošak zavoda.⁹⁸

Zaključkom sjednice ravnateljstva zavoda od 20. veljače 1936. postavljen je, počevši od 1. ožujka 1936., upravljajućim ravnateljem član ravnateljstva Stjepan Škrabe.⁹⁹

Prema izvješću ravnateljstva zavoda od 18. travnja 1936., poslovanje zavoda u 1935. godini završeno je s gubitkom od 37.640,59 dinara, a i poslovanje se

⁹⁶ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Izvješće od 15. svibnja 1935., kut. br. 293.

⁹⁷ Isto. Rješenje Ministarstva trgovine i industrije od 16. svibnja 1935., kut. br. 293.

⁹⁸ Isto. Rješenje Ministarstva trgovine i industrije od 6. srpnja 1935., kut. br. 293.

⁹⁹ Isto. Podaci o Jastrebarskoj dioničkoj štedionici od 22. rujna 1942., kut. br. 293.

znatno smanjilo uslijed *Uredbe o zaštiti zemljoradnika*. Štetno je djelovalo produljivanje rokova, tako da su zemljoradnici izgubili svaki strah pred opomenama i prestali su gotovo sasvim s plaćanjem kamata, a još manje glavnice. Ravnateljstvo je predložilo da se dividenda za 1935. godinu ne isplaćuje jer je poslovna godina završila s gubitkom. Predloženo je da se gubitak otpiše na teret posebne pričuvne zaklade, a ostatak od 5.829,94 dinara prenese na iduću poslovnu godinu.¹⁰⁰

Poslovanje štedionice u 1936. godini završilo je s gubitkom od 132.690,30 dinara, a s prijenosom gubitka iz 1935. od 5.829,94 dinara ukupno 138.520,24 dinara. Taj gubitak uzrokovao je otpis zemljoradničkih potraživanja, koja su iznosila 428.922,50 dinara, a mogla su biti otpisana u cijelosti samo zato što je na temelju *Uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova* bilo moguće zaračunati neplaćene kamate zemljoradnika, koji su tada uneseni u prihod sa svotom od 311.984,97 dinara. Ravnateljstvo štedionice predložilo je glavnoj skupštini dioničara da se ovlasti uprava zavoda da cijeli ili dio gubitka pokrije iz društvene pričuvne zaklade, koja je nastala iz oporezovanih dotacija. Prijenosom zemljoradničkih dugova na Privilegovanu agrarnu banku pao je račun mjenica od 1,200.075,50 dinara na 32.784,50 dinara, račun zajmova od 1,034.630 dinara na 454.210,00 dinara i tekući računi od 321.562,21 dinara na 305.008,21 dinara. Potraživanja prema zemljoradnicima prenesena su Privilegovanoj agrarnoj banci, no do listopada 1937. još nije načinjen konačni obračun, pa je otpis od 25% uzet prema onom stanju kako su zemljoradnički dugovi preneseni Privilegovanoj agrarnoj banci. Stanje uložaka koncem 1935. bilo je 2,141.018,87 dinara, uglavničene kamate u 1936. godini iznosile su 39.909 dinara, ukupno dakle 2,180.927,87 dinara. Stanje prema razmjeri 31. prosinca 1936. bilo je 2,143.539,87 dinara te se, prema tomu, pokazalo smanjenje od 37.388,00 dinara. Cjelokupno poslovanje 1936. godine bilo je u znaku rješavanja zemljoradničkog pitanja, pa je Jastrebarska dionička štedionica kao izraziti vjerovnik maloga čovjeka – zemljoradnika – morala podnijeti velik teret, koji je skoro iscrpio sva sredstva, koja su kroz decenije uštedama sačuvana.¹⁰¹

Poslovanje štedionice u 1937. godini kretalo se u sasvim malom opsegu jer se još uvijek nisu normalizirale prilike novčanog i kreditnog poslovanja privatnih novčarskih zavoda. Nestašica gotovine osjećala se tokom cijele godine te se nije olakšalo stanje ni nakon primitka akontacije za prvi anuitet od Privilegovane agrarne banke, jer drugog priljeva gotovine nije bilo, a nije pritjecala ni gotovina od novih uložaka. Osim toga, s obzirom na zemljoradničku klijentelu, još su prilike općenito bile takve da se nije mogao izvršiti siguran veći plasman gotovine. Poslovanje se vršilo sa smanjenim režijama do krajnjih granica, ali ni to nije omogućilo da se koncem godine pokaže višak poslovanja. Uz najrigorozniju štednju

¹⁰⁰ HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.). Odsjek za poreze. Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Društveni porez za poreznu godinu 1936., Izvještaj ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 18. travnja 1936.

¹⁰¹ Isto. Društveni porez za poreznu godinu 1937., Izvještaj ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 23. listopada 1937.

završila je poslovna godina s gubitkom od 17.180,65 dinara je gubitak priklopljen gubitku iz protekle poslovne godine tako da je sveukupni gubitak iznosio koncem 1937. godine 155.700,89 dinara. Kako je zavod imao s jedne strane pričuvnu zakladu od 240.000,00 dinara, a s druge strane gubitak od 155.700,89 dinara, ravnateljstvo štedionice je sporazumno s nadzornim odborom predložilo da se cijeli gubitak otpiše na teret pričuvne zaklade.¹⁰²

Poslovanje u 1938. godini kretalo se uglavnom u tom opsegu da se zavodska potraživanja realiziraju kod onih komintenata koji nisu predani Privilegovanoj agrarnoj banci, te podjelom sredstava iz uplaćene gotovine i primljenih kamata i anuiteta Privilegovane agrarne banke ulagačima i ostalim zavodskim vjerovnicima. Radi tako skučenoga poslovanja nije se mogao polučiti nikakav naročiti napredak u poslovanju, iako se općenito tvrdilo da je nastalo malo olakšanje u privrednom poslovanju. Štedionicu je sprječavalo naročito to što je većina novih poslova bila plasirana kod zemljoradnika, a još uvijek nije riješeno pitanje sigurnosti koju su trebali imati za tako plasirani kapital. Režije su snižene do najniže granice, te je poslovanje zaključeno s malim dobitkom od 2.796,49 dinara pa je, odbivši gubitak iz prethodne godine u iznosu od 17.180,65 dinara, ostao gubitak od 14.384,16 dinara, za koji je ravnateljstvo štedionice predložilo da se prenese na novi račun u 1939. godinu. U smislu zaključka glavne skupštine od 29. listopada 1937. otpisan je gubitak ranijih godina do uključivo 1936. u iznosu od 138.520,24 dinara na teret "Pričuvne zaklade", s obzirom na to da se smanjila bilančna stavka pričuve.¹⁰³

Na račun beriva isplaćeno je u 1939. godini sveukupno 21.000,00 dinara, i to:¹⁰⁴

1. "komesaru" Mirku Mikcu za 12 mjeseci po 300,00 dinara isplaćeno je 3.600,00 dinara;
2. upravljajućem ravnatelju Stjepanu Škrabe za 12 mjeseci po 1.200,00 dinara isplaćeno je 14.400,00 dinara;
3. podvorniku Slavku Kokotu za 12 mjeseci po 250,00 dinara isplaćeno je 3.000,00 dinara.

Godine 1939. zavod je posjedovao sljedeće vrijednosne papire (sveukupno 101.098,42 dinara): 100 dionica Prve hrvatske štedionice (6.000,00 dinara), 400 dionica Hrvatske poljodjelske banke (4.400,00 dinara), 20 dionica Privilegovane agrarne banke (4.800,00 dinara), nominale 10.000,00 dinara 4,5% založnica Prve hrvatske štedionice (2.252,00 dinara), nominale 10.000,00 dinara 7% investicijskog

¹⁰² Isto. Društveni porez za poreznu godinu 1938., Izvještaj ravnateljstva jastrebarske dioničke štedionice od 4. svibnja 1938.

¹⁰³ Isto. Izvještaj Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 3. svibnja 1939. o poslovanju u godini 1938.

¹⁰⁴ Isto. Prilog prijavi za razrez društvenog poreza za god. 1940., Beriva za godinu 1939.

zajma (3.546,42 dinara) i nominale 80.100 dinara 3% obveznica zemljoradničkih dugova (80.100,00 dinara).¹⁰⁵

S obzirom na još uvijek nestalne prilike, štedionica nije ni u 1939. godini pristupila sklapanju novih poslova, nego je nastavila s realizacijom starih potraživanja, otplaćujući s uplaćenim iznosima uloge zavoda. Dužnicima štedionice u tekućim računima, hipotekarnim zajmovima i mjenicama obračunate su za 1939. godinu otpadajuće kamate, zaduživši odnosne račune s iznosima kamata, uslijed čega su ti računi nešto porasli prema stanju koncem 1938. godine. Kako je među tim dužnicima bilo i dubioznih, njima su zaračunate kamate rezervirane na posebnom računu "Rezervirane kamate" s iznosom od 8.491 dinara. Režije zavoda ostale su nepromijenjene prema ranijim godinama, tako da su snižene na najnižu granicu. Godina 1939. zaključena je s gubitkom od 1.997,37 dinara pa je ravnateljstvo štedionice predložilo da se i taj gubitak, zajedno s prijenosom gubitka od 1938. godine od 14.384,16 dinara, dakle s ukupnih 16.381,53 dinara prenese na novi račun za 1940. godinu.¹⁰⁶

Na 45. redovitoj glavnoj skupštini Jastrebarske dioničke štedionice održanoj 22. svibnja 1940. u uredskim prostorijama štedionice, izabrana je uprava zavoda, i to:¹⁰⁷

predsjednik: Mirko Škrabe;

potpredsjednik: Ladislav Polak;

ravnateljstvo: Aleksandar Valenteković, Josip Matšek, Julijan Matšek, Mile Knežević i Stjepan Škrabe;

nadzorni odbor: Marijan Hlača, Ljubomir Zubčić i Fedor Polak.

Popis dionica Jastrebarske dioničke štedionice registriran je 8. studenoga 1940. kod Banske vlasti, Odjela za obrt, industriju i trgovinu pod brojem 69.155/VII-1940. Uplaćena glavnica iznosila je 240.000 dinara i bila je podijeljena na 1.600 dionica po 150 dinara. Godine 1941. bilo je 59 dioničara Jastrebarske dioničke štedionice: Milka Babić i Zora Vrabčević rođena Kovačić (Zagreb, posjednice, rimokatolička vjera), Janko Bakšić ml. (Cvetković, posjednik, rimokatolička vjera), Bankarska radnja Braća Turković (Zagreb), Petar Batušić (Cvetković, posjednik, rimokatolička vjera), Aurel Bival (Jastrebarsko, ljekarnik, rimokatolička vjera), Roza Breyer (Jastrebarsko, posjednica, Mojsijeva vjera), Samoilo Breyer (Jastrebarsko, trgovac, Mojsijeva vjera), Samuel Breyer (Jastrebarsko, trgovac, Mojsijeva vjera), Slavko Crnilo (Karlovac, sudac, rimokatolička vjera), Stjepan Crnilo (Jastrebarsko, posjednik i trgovac, rimokatolička vjera), Branka

¹⁰⁵ Isto. Prilog prijavi za razrez društvenog poreza za god. 1940., Iskaz vrijednosnih papira za god. 1939.

¹⁰⁶ Isto. Izvještaj Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 21. travnja 1940. o poslovanju u godini 1939.

¹⁰⁷ Isto. Zapisnik 45. redovite glavne skupšine Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom od 22. svibnja 1940.

Černe (Jastrebarsko, učiteljica u mirovini, rimokatolička vjera), Romeo Fischl (Karlovac, trgovac, Mojsijeva vjera), I. Grümwald (nepoznato), I. Grümwald sinovi (Marija Bistrica), Marijan Hlača (Jastrebarsko, odvjetnik, rimokatolička vjera), Julija Hochsinger (nepoznato), Nada Humski (Zagreb, supruga tvorničara, rimokatolička vjera), Franjo Ilijanić (Krašić, posjednik, rimokatolička vjera), Maksim Ilijanić (Krašić, posjednik, rimokatolička vjera), Mijo Ilijanić (Krašić, posjednik, rimokatolička vjera), Đuro Jančić (Jastrebarsko, trgovac, rimokatolička vjera), Vjekoslava Jušek (Karlovac, posjednica, rimokatolička vjera), Ivka Knežević (Jastrebarsko, supruga liječnika, rimokatolička vjera), Mile Knežević (Jastrebarsko, liječnik, rimokatolička vjera), Josip Kovačić (Jastrebarsko, posjednik, rimokatolička vjera), Herman Kramer (Karlovac, trgovac, Mojsijeva vjera), Gustav Kramer (Zagreb, odvjetnik, Mojsijeva vjera), Josip Krmpotić (Brod n/S, odvjetnik, rimokatolička vjera), Danica Matković (Jastrebarsko, učiteljica u mirovini, rimokatolička vjera), Josip Matšek (Jastrebarsko, trgovac, rimokatolička vjera), Josip Matšek ml. (Jastrebarsko, trgovac, rimokatolička vjera), Josip Matšek ostav., Jagica Matšek (Jastrebarsko, supruga trgovca, rimokatolička vjera), Julijan Matšek (Jastrebarsko, trgovac, rimokatolička vjera), Julija Matšek (Jastrebarsko, supruga trgovca, rimokatolička vjera), Vilma Matšek (Jastrebarsko, supruga trgovca, rimokatolička vjera), Vilko Matšek (Sisak, sudac, rimokatolička vjera), Bara Nežić (Reka, posjednica, rimokatolička vjera), Boltek Nežić (Reka, posjednik, rimokatolička vjera), Đuro Perniovac (Jastrebarsko, posjednik, rimokatolička vjera), Fedor Polak (Zagreb, sudski pripravnik, rimokatolička vjera), Berta Polak (Jastrebarsko, supruga posjednika i bankara, rimokatolička vjera), Ladislav Polak (Jastrebarsko, posjednik i bankar, Mojsijeva vjera), Ivan Rendulić (Jastrebarsko, učitelj u mirovini, rimokatolička vjera), Juraj Rendulić (Jastrebarsko, odvjetnik i javni bilježnik, rimokatolička vjera), Mirko Škrabe (Jastrebarsko, posjednik, rimokatolička vjera), Stjepan Škrabe (Jastrebarsko, posjednik i bankovni ravnatelj, rimokatolička vjera), Agata Škrabe (Jastrebarsko, posjednica, rimokatolička vjera), Aleksander Valenteković (Zagreb, odvjetnik, rimokatolička vjera), Branka Valenteković (Jastrebarsko, učiteljica u mirovini, rimokatolička vjera), Malvina Valenteković (Jastrebarsko, posjednica, rimokatolička vjera), Olga Valenteković (Zagreb, supruga odvjetnika, rimokatolička vjera), Stjepan Valenteković (Jastrebarsko, posjednik, rimokatolička vjera), Franjo Vinšćak (Jastrebarsko, posjednik, rimokatolička vjera), Jelka Vinšćak (Zagreb, supruga pukovnika, rimokatolička vjera), Julius Weiss (nepoznato), Marijana Zubčić (Zagreb, udovica profesora, rimokatolička vjera), Ljubomir Zubčić (Zagreb, odvjetnik, rimokatolička vjera).¹⁰⁸

Na temelju čl. 23. *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika*, dekretom bana Banovine Hrvatske od 4. prosinca 1940., razriješen je dužnosti povjerenika Jastrebarske dioničke štedionice Mirko Mikac, a na njegovo mjesto

¹⁰⁸ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Podaci o dioničkim društvima i imaočima dionica za katastar dionica od 31. ožujka 1941., kut. br. 293. U zagradama je navedeno prebivalište, zanimanje i vjeroispovjest vlasnika dionica.

postavljen je za povjerenika Krsto Trgovčević, sudac Sreskog suda u Jastrebarskom.¹⁰⁹

3.3. Djelovanje Jastrebarske dioničke štedionice u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

Sudbeni stol kao trgovački sud u Karlovcu brisao je 19. lipnja 1941. Ladislava Pollaka,¹¹⁰ kao člana ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom iz trgovačkog registra za društvene tvrtke.¹¹¹

Jastrebarska dionička štedionica u Jastrebarskom prijavila je 30. lipnja 1941. Uredu za obnovu privrede Ministarstva narodnog gospodarstva NDH u Zagrebu da se od sveukupnih 1.600 dionica zavoda 343 dionice ili 21,43% nalazilo u židovskim rukama te da su se sve ostale dionice, tj. 1.257 dionica ili 78,57%, kao i cijela uprava zavoda, nalazile u rukama arijevaca. Prema popisu dioničara židova, stanje je bilo sljedeće: Srećko Breyer, Jastrebarsko, 20 dionica; Ladislav Pollak, Jastrebarsko, 192 dionice; Julijo Hochsinger, Karlovac, 4 dionice; Elza Weinberger, Zagreb, 33 dionice; Gustav Kramer, Zagreb, 42 dionice; Herman Kramer, Zagreb, 17 dionica.¹¹²

Godine 1941. zavod je posjedovao sljedeće vrijednosne papire (ukupno 123.398,42 kune¹¹³): 100 dionica Prve hrvatske štedionice (6.000 kuna), 400 dionica

¹⁰⁹ Isto. Podaci o Jastrebarskoj dioničkoj štedionici od 22. rujna 1942. i dekret bana Banovine Hrvatske od 4. prosinca 1940., kut. br. 293.

¹¹⁰ Prema podatcima koje je predao 24. lipnja 1941. Uredu za obnovu privrede Ministarstva narodnog gospodarstva NDH, vidljivo je da je Ladislav Pollak rođen 27. kolovoza 1881. u Jastrebarskom. Pollak je rođen kao židov (Mojsijeva vjera), a 1905. prešao je na rimokatoličku vjeru. Bio je oženjen Bertom Pollak, rodom Matšek, rimokatoličke vjere. Bio je otac dvoje djece. Živio je u Jastrebarskom na kućnom broju 116. Bio je posjednik i bankar, vlasnik bankovnog posla i ciglane. Bankarska radnja nalazila se na adresi Jastrebarsko, kbr. 134. Vidi HR-HDA-1076. Ured za podržavljeni imetak. Ministarstvo državne riznice. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove – Zagreb (1941.-1945.). Dosje br. 3594/1, Pollak Ladislav.

¹¹¹ NN NDH 73(1941).

¹¹² HR-HDA-1076. Ured za podržavljeni imetak. Ministarstvo državne riznice. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove – Zagreb (1941.-1945.). Dosje br. 3283/1, Jastrebarska dionička štedionica. Vidi također i HR-HDA-313. Zemaljska uprava narodnih dobara Narodne Republike Hrvatske (Zemaljska uprava narodnih dobara Federalne Hrvatske 1945.-1946., Zemaljska uprava narodnih dobara NRH 1946.-1954.) – Zagreb (1945.-1954.). Dosje br. 194, Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, kut br. 429.

¹¹³ Zakonskom odredbom o novcu Nezavisne Države Hrvatske od 7. srpnja 1941. uvodi se novčana jedinica Kuna (Kn) koja se dijeli na 100 banica (b). Vrijednost jedne Kune odgovarala je vrijednosti od 17,921 miligrama (0,017921 grama) čistoga zlata. Tom odredbom ovlaštena je Hrvatska državna banka da zamijeni dinarske novčanice bivše Narodne banke Kraljevine Jugoslavije novim novčanicama, koje su od 26. svibnja 1941. nosile potpis ministra narodnog gospodarstva Lovre Sušića. Dinarske novčanice zamijenila je Hrvatska državna banka novim državnim novčanicama u jednakoj naslovnoj (nominalnoj) vrijednosti bez ikakvih odbitaka. Vidi NN NDH 70(1941). Kao primjer usporedbe vrijednosti kune u odnosu na druge valute, navodim tečajeve iz godine 1941. i 1944. Tečaj kune koji je po odredbi državnog rizničara 29. kolovoza 1941. odredio pročelnik Odjela za državnu imovinu, navjeru i dugove, a koji je bio na snazi od 1. do 30. rujna 1941. bio je sljedeći: 1 njemačka marka = 20 Kn, 1 američki dolar = 50 Kn, 1 kanadski dolar = 50 Kn, 1 engleska funta = 200 Kn, 100 talijanskih lira = 263,15 Kn, 100 švicarskih franaka = 1.159 Kn, 100 francuskih franaka = Kn 100 Kn. Vidi NN NDH 116(1941). Službeni tečaj kune za listopad 1944., koji je objavilo Ministarstvo državne riznice, Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove od 30. rujna 1944., bio je sljedeći: 1 njemačka marka

Hrvatske poljodjelske banke (4.400 kuna), 20 dionica Privilegovane agrarne banke (4.800 kuna), nominale 10.000 kuna 4,5% založnica Prve hrvatske štedionice (2.252 kune), nominale 10.000 dinara 7% investicijskog zajma (3.546,42 kuna) i nominale 3% obveznica zemljoradničkih dugova (102.400 kuna).¹¹⁴

Na temelju prijedloga Kotarske oblasti Jastrebarsko br. 18.401 od 25. veljače 1942., Ured za podržavljeni imetak Odjela za državnu imovinu, navjeru i dugove Državne riznice Nezavisne Države Hrvatske postavio je 16. ožujka 1942. Nikolu Magdića, poreznika iz Jastrebarskog za upravnog povjerenika Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom. Imenovani povjerenik u svom je radu postupao u svemu prema uputama Ureda za podržavljeni imetak i prema propisima *Zakonske odredbe o dužnostima i pravima povjerenika imenovanih kod privrednih poduzeća*. Istodobno je tom odlukom razriješen dužnosti Krsto Trgovčević, koji je bio postavljen za upravnog povjerenika štedionice odlukom bivšeg Državnog ravnateljstva za ponovu br. 1.791/41. od 11. lipnja 1941.¹¹⁵

Razrješenje zadnjeg upravnog povjerenika Nikole Magdića uslijedilo je prema rješenju Državne riznice NDH (Odsjek za novčarstvo) br. 26.242 od 6. kolovoza 1942. i to zato što je redovita glavna skupština dioničara od 20. srpnja 1942. izabrala redovitu upravu zavoda.¹¹⁶

Tako su na 46. redovitoj glavnoj skupštini dioničara Jastrebarske dioničke štedionice (odobrena odlukom Državne riznice br. 18.581 od 19. srpnja 1942.), na kojoj su, osim dioničara, bili nazočni Mirko Baglama, izaslanik Državne riznice (po odluci Državne riznice br. 18.581 od 19. lipnja 1942.) i Nikola Magdić, povjerenik zavoda (postavljen odlukom Državne riznice br. 15.790 od 16. ožujka 1942.), izabrani članovi ravnateljstva i nadzornog odbora, i to:¹¹⁷

ravnateljstvo: Mirko Škrabe, predsjednik, Josip Matšek, potpredsjednik, te članovi
Julijan Matšek, Mile Knežević, Stjepan Škrabe i Aleksandar Valenteković;
nadzorni odbor: Marijan Hlača, Ljubomir Zubčić i Vilko Matšek.

= 20 Kn, 100 talijanskih lira = 200 Kn, 100 švicarskih franaka = 1.159 Kn, 100 francuskih franaka = 100 Kn, 100 srpskih dinara = 100 Kn. Vidi *NN NDH* 220(1944).

¹¹⁴HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.). Odsjek za poreze. Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Prilog prijavi za razrez društvenog poreza za god. 1942., Iskaz vrijednosnih papira za god. 1941.

¹¹⁵HR-HDA-1076. Ured za podržavljeni imetak. Ministarstvo državne riznice. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove – Zagreb (1941.-1945.). Dosje br. 3283/1, Jastrebarska dionička štedionica, spis Ureda za podržavljeni imetak Državne riznice NDH ur. br. 15790/1942. Vidi također i HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Odluka Ureda za podržavljeni imetak Državne riznice NDH br. 15790 od 16. ožujka 1942. o imenovanju upravnog povjerenika, kut. br. 293.

¹¹⁶HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Podaci o Jastrebarskoj dioničkoj štedionici od 22. rujna 1942., kut. br. 293.

¹¹⁷Isto. Zapisnik 46. redovite glavne skupštine dioničara Jastrebarske dioničke štedionice, kut. br. 293.

Upravni povjerenik Jastrebarske dioničke štedionice izradio je izvješća 12. lipnja 1942. za redovitu glavnu skupštinu za poslovne godine 1940. i 1941. Prema poslovnom izvješću za 1940. pokazao se gubitak od 1.689,14 Kn, a pribrojivši k tomu prijenos iz 1939. godine od 16.381,53 Kn, iskazan je ukupni gubitak od 18.970,67 Kn, koji se imao prenijeti na račun gubitka i dobitka u 1941. godini. Od primljenih anuiteta i kamata od Privilegovane agrarne banke i ostalih komintenata podmirena su svi komunalni troškovi, a prema osnovi otplaćeno je oko 70.000 Kn uložaka. Cijelo poslovanje nije imalo tzv. novih poslova, jer nije bilo novih uložaka i ostalih sredstava za novčano poslovanje, nego se sve odvijalo unutar primljenih otpлата i kamata tzv. staroga poslovanja bilo od ostalih komintenata, bilo od Privilegovane agrarne banke. Uvjeti poslovanja nisu se tokom godine popravili te je ograničeno poslovanje po *Uredbi o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* ostalo glavno obilježje poslovanja iz vremena novčane krize kod novčanih zavoda i štedionica.¹¹⁸

Prema poslovnom izvješću za 1941. godinu, poslovanje se kretalo pod stegom navedene uredbe, a kako nije bilo novih poslova i novih sredstava, režije su se pokrивale iz ostalih prihoda te anuiteta i kamata od Privilegovane agrarne banke. Ta sredstva nisu nažalost dostajala, pa je 1941. godina završila s gubitkom od 39.011,51 Kn, odnosno pribrojivši k tomu prijenos gubitka iz 1940. godine od 18.070,67 Kn, iskazan je ukupni gubitak od 57.082,18 Kn, koji se imao prenijeti na 1942. godinu. Svota uložaka kao jedna teška obveza zavoda snizila se za okruglih 36.000 Kn, a ostala aktiva nije se mogla realizirati i tako je 1941. godina predstavljala zapravo potpuno mirovanje uz dosta velike režije. Bilo je nade da će štedionica u novim prilikama nastaviti s uspješnim poslovanjem i tako nastaviti lijepu tradiciju toga pokrajinskoga novčanog zavoda.¹¹⁹

Marijan Hlača, član nadzornog odbora Jastrebarske dioničke štedionice, poslao je 18. siječnja 1943. izvješće Državnoj riznici NDH (Odjel za državnu imovinu, navjeru i dugove, Odsjek za novčarstvo). Jastrebarska dionička štedionica nije poslovala zapravo već od dana kad je donesen *Zakon o zaštiti zemljoradnika*, tj. od 19. travnja 1932. godine. Marijan Hlača je u svojstvu člana nadzornog odbora, bojeći se da režije banke ne iscrpe njezinu imovinu, nastojao postići najprije to da se režije snize, a potom da se banka likvidira, jer nije imala uvjeta za daljnje poslovanje. Za to nastojanje Hlača nije našao razumijevanja kod uprave zavoda. Kad je iza toga banci imenovan povjerenik, dužnost brige o interesima zavoda prešla je na povjerenika.

U ljeti 1942. održana je glavna skupština, a Marijan Hlača kasnije je doznao da je izabran za člana nadzornog odbora. S obzirom na to da je znao kako ne može naći razumijevanja kod odbora zavoda za svoje nastojanje da se banka likvidira, podnio je 29. kolovoza 1942. upravi zavoda zahtjev da ga razriješi dužnosti

¹¹⁸ Isto. Izvješće od 12. lipnja 1942. o poslovanju u godini 1940. kod Jastrebarske dioničke štedionice, kut. br. 293.

¹¹⁹ Isto. Izvješće od 12. lipnja 1942. o poslovanju u godini 1941. kod Jastrebarske dioničke štedionice, kut. br. 293.

člana nadzornog odbora. No, taj njegov zahtjev nije riješen, iako je on naveo kao glavni razlog da je biran bez njegove prethodne privole.

U izvješću je navedeno da je prije 3 mjeseca umro upravitelj banke Stjepan Škrabe.¹²⁰

Dana 3. prosinca 1942. Marijan Hlača zatražio je od ravnateljstva banke da mu se pruži uvid u poslovanje banke, no to mu nije bilo omogućeno.

Hlača je doznao da je poslovanje banke još za života pokojnog upravitelja vodio Eduard Prelogović,¹²¹ činovnik Prve hrvatske štedionice u Zagrebu, sa stalnim prebivalištem u Hotelu Esplanade. Eduard Prelogović bio je upućen u poslovanje banke. On je trebao sve pripremiti za glavnu skupštinu. Međutim, ravnateljstvo zavoda Prelogovića nije pozvalo da to učini, a on nije mogao doći u Jastrebarsko zbog postojećih propisa o putovanju, dok mu Ravnateljstvo za javni red i sigurnost ne izda propusnicu.

Hlača je već urgirao kod ravnateljstva banke da se Prelogović pozove, ali njegovu zahtjevu nije bilo udovoljeno. Da bi skinuo sa sebe svaku odgovornost u toj stvari predložio je sljedeće:

1. da se ravnateljstvu Jastrebarske dioničke štedionice naloži da sredi poslovanje banke te omogućiti Eduardu Prelogoviću da dode pregledati knjige i da nakon toga ravnateljstvo sazove glavnu skupštinu;
2. kako se stvar ne bi zavláčila, bilo bi najuputnije da Državna riznica NDH ovlasti Eduarda Prelogovića da pregleda poslovanje banke te da na temelju toga ovlaštenja može zatražiti od Ravnateljstva za javni red i sigurnost propusnicu.¹²²

Prema izvješću ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom od 13. veljače 1943., stanje blagajne, koje je početkom godine iznosilo 98.223,60 Kn, smanjilo se tijekom godine uslijed režija zavoda na 63.688,50 Kn. Dužnicima na mjenicama, hipotekarnim kreditima i tekućim računima zavod nije u 1942. godini, kao proteklih godina, obračunao dospelje kamate jer je odlučeno da se individualno utjeruju njihovi dugovi. U 1942. godini zavod je ostao bez anuiteta

¹²⁰ Kao što je već ranije navedeno, na sjednici Ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice od 20. veljače 1936. postavljen je, počevši od 1. ožujka 1936. za upravljujućeg ravnatelja, član ravnateljstva Stjepan Škrabe. Tu dužnost obnašao je sve do svoje smrti. Vidi: Isto. Dopis Jastrebarske dioničke štedionice upućen 22. rujna 1942. Državnoj riznici u Zagrebu, ur. br. 31103/1942., kut. br. 293.

¹²¹ Ravnateljstvo Jastrebarske dioničke štedionice obavijestilo je 16. lipnja 1943. Ministarstvo državne riznice (Odjel za državnu imovinu, navjeru i dugove, Odsjek za novčarstvo) da je za poslovođu zavoda postavljen Eduard Prelogović, činovnik Prve hrvatske štedionice. Komora za novčarstvo i osiguranje u Zagrebu potvrdila je 22. lipnja 1943. da, na temelju propisa čl. 95. st. 5. Obrtnog zakona, Eduard Prelogović iz Zagreba (rođen 1897. u Bihaću) ispunjava sve zakonske uvjete za vođenje bankovnog posla, kao poslovođu Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom. Vidi: Isto. Dopis Jastrebarske dioničke štedionice upućen 16. lipnja 1943. Ministarstvu državne riznice, ur. br. 18141/1943. i potvrda Komore za novčarstvo i osiguranje u Zagrebu od 22. lipnja 1943., kut. br. 293.

¹²² Isto. Izvještaj člana nadzornog odbora Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom od 18. siječnja 1943., kut. br. 293.

Privilegovane agrarne banke, koji s obzirom na neizvjesnost daljnjeg opstanka zavoda nije mogao biti uzet niti prijelazno u bilancu, zbog čega je 1942. godina zaključena s gubitkom od 50.791,85 Kn, odnosno zajedno s prijenosom gubitka iz prijašnjih godina od 57.082,18 Kn, ukupnim gubitkom od 107.873,83 Kn. Ravnateljstvo zavoda predložilo je glavnoj skupštini da se taj gubitak u cijelosti prenese na novi račun za 1943. godinu, pa ukoliko bi se ubuduće primili dospjeli anuiteti, tada bi se njima taj gubitak postepeno otplaćivao. U 1942. godini, kao što sam već naveo, preminuo je Stjepan Škrabe, dugogodišnji i vrlo zaslužni član ravnateljstva i upravljujući ravnatelj zavoda.¹²³

Na 48. redovitoj glavnoj skupštini štedionice od 14. kolovoza 1943., Marijan Hlača dao je prijedlog da se, s obzirom na stanje zavoda, zaključi likvidacija i da se u tu svrhu sazove izvanredna glavna skupština. Ujedno je dao ostavku na članstvo u nadzornom odboru. Prijedlog Marijana Hlača ustupila je glavna skupština ravnateljstvu da ono zaključi što je potrebno učiniti. Ujedno je uzeta na znanje ostavka Marijana Hlača na članstvo u nadzornom odboru.¹²⁴ S obzirom na to da se Hlača zahvalio na članstvu u nadzornom odboru štedionice, na izvanrednoj glavnoj skupštini dioničara Jastrebarske dioničke štedionice održanoj 29. prosinca 1943., jednoglasno je odlučeno da ga za poslovne godine 1943. i 1944. na tom položaju zamijeni Ivica Škrabe iz Jastrebarskog.¹²⁵

Dana 27. svibnja 1944. Jastrebarska dionička štedionica podnijela je Ministarstvu državne riznice NDH (Odjel za državnu imovinu, navjeru i dugove, Odsjek za novčarstvo) molbu za dozvolu održavanja 49. redovite glavne skupštine za 1943. godinu. Na skupštini se trebalo odlučiti o stupanju zavoda u likvidaciju na temelju *Zakonske odredbe o prestanku zaštite novčanih ustanova* od 8. siječnja 1944. Tadašnje prilike, koje su bile posve nepovoljne za oživljavanje novog poslovanja, isključivale su svaku zamisao o pokretanju ponovnog rada zavoda. S druge strane, prilike samog zavoda također nisu pružale nikakve mogućnosti za ostvarenje jedne takve opcije, pa zavodu nije preostalo ništa drugo nego pokrenuti likvidaciju, tim prije što je zapravo zavod već godinama provodio tihi likvidaciju. Glavni vjerovnici zavoda bili su ulagači na štedne knjižice. Stanje uložaka na dan 31. prosinca 1943. iznosilo je 1,326.573,58 Kn. Te obveze pokrивane su zavodskim potraživanjima po stanju od 31. prosinca 1943., i to:

gotovinom u blagajni	129.992,50 Kn
mjenicama	39.008,00 Kn
hipotekarnim kreditima	130.559,00 Kn

¹²³ Isto. Izvještaj ravnateljstva Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom od 13. veljače 1943., kut. br. 293.

¹²⁴ Isto. Zapisnik sa 48. glavne skupštine Jastrebarske dioničke štedionice održane 14. kolovoza 1943., kut. br. 293.

¹²⁵ Isto. Zapisnik sa izvanredne glavne skupštine Jastrebarske dioničke štedionice održane 29. prosinca 1943., kut. br. 293.

tekućim računima	139.129,00 Kn
potraživanjima kod Privilegovane agrarne banke:	
s naslova preuzetih dužnika	841.069,65 Kn
s naslova nepreuzetih dužnika	172.348,77 Kn
Ukupno:	1,452.106,92 Kn

Osim toga uloge su pokrivale nekretnine zavoda s knjižnom vrijednošću od 15.444,50 Kn, a inače s mnogo većom stvarnom vrijednošću, i vrijednosni papiri s knjižnom vrijednošću od 123.398,42 Kn. Nezemljoradnička potraživanja zavoda iznosila su 438.688,50 Kn ili 30% zavodskih potraživanja, a tražbine kod Privilegovane agrarne banke, dakle zemljoradnička potraživanja, iznosila su 1,013.418,42 Kn ili 70% sveukupnih potraživanja. Zavod je, prema tome, bio posve upućen na anuitete Privilegovane agrarne banke, te je mogao udovoljiti obvezi plaćanja uloga ulagačima samo ako su od Privilegovane agrarne banke redovito pritjecali godišnji anuiteti. Mnogi od zavodskih ulagača obitavali su u bližoj ili daljoj okolini Jastrebarskog. S njima zavod već dulje vremena nije imao nikakve veze pa realizacija njihovih tražbina nije u tadašnjem vremenu u najvećem dijelu dolazila u obzir. Zavod je smatrao da nije uputno mobilizirati i ostala sredstva zavodske imovine (realizacija nekretnina) jer novac nisu mogli platiti ulagačima. Zavod je držao ispravnim i jedino mogućim taj način uređenja obveza da sredstvima, koja su pritekla od strane Privilegovane agrarne banke, podmiruje što više vjerovnika, dok je glede ostalih obveza trebalo čekati povoljnije vrijeme i bolje prilike.

Mjenice po stanju 31. prosinca 1943 (39.008 Kn): Anka Otujec (1.197 Kn), Rozika Gluhak (2.901 Kn), Ivan Lesnik (8.318 Kn), Eduard Ruppert (5.324 Kn), Roza Crnilo (3.726 Kn), F. i K. Varadi (11.765 Kn), Štefan Lehpamer (2.393 Kn), Nikola Stroinac (997 Kn), Tomo Kelečić (2.387 Kn).

Hipotekatni zajmovi 31. prosinca 1943. (130.559 Kn): Trg. občina Jastrebarsko (120.604 Kn), Aleksa Kazić (8.651 Kn), Roza Dojak (1.304 Kn).

Tekući računi 31. prosinca 1943. (204.729,03 Kn): Nikola Zipser (7.401 Kn), Mijo Medven (19.516 Kn), Josip i Mijo Dolanjski (112.212 Kn), Privilegovana agrarna banka – razlike (63.119,63 Kn), Privilegovana agrarna banka – priv. račun (2.480,40 Kn).

Odbitak na tekući račun: potražni ostatak, rentovni porez (1.049 Kn).

Vrijednosni papiri 31. prosinca 1943. (123.398,42 Kn): 100 dionica Prve hrvatske štedionice (6.000 Kn), 400 dionica Hrvatske poljodjelske banke (4.400 Kn), 20 dionica Privilegovane agrarne banke (4.800 Kn), nom. 10.000 Kn 4,5% založnica Prve hrvatske štedionice (2.252 Kn), nom. 10.000 Din. 7% državnog investicijskog zajma (3.546,42 Kn), nom. 102.400 Din 3% obveznica zemljoradničkih dugova (102.400 Kn).

Beriva (7.150 Kn): plaća podvorniku Slavku Kokotu – siječanj i veljača po 575 Kn (1.150 Kn), ožujak do uključivo prosinac po 600 Kn (6.000 Kn).

Upravni troškovi (37.015 Kn): osiguranje (1.091 Kn), dimnjačar (520 Kn), popravci zgrade (622 Kn), poštarina (301 Kn), brzoglas (135 Kn), putni troškovi poslovođe Prelogovića (15.900 Kn), tiskalice i uredski troškovi (304 Kn), službenički porez (808 Kn), oglasi u *Narodnim novinama* (2.905 Kn), pristojba na tekuće račune (400 Kn), okružna blagajna (1.456,50 Kn), biljezi i pristojbe (1.572,50 Kn), fond ministarstva za nadzor (200 Kn), najam vlastitih prostorija (10.800 Kn).

Porezi (10.192 Kn): kućarina i društveni porez za 1941., 1942. i 1943. (9.192 Kn), dopunska pristojba za 1943. (1.000 Kn).

Uglavničene kamate (26.148,45 Kn): kamate na uložne knjižice za prvo polugodište 1943. (13.039,90 Kn) i za drugo polugodište 1943. (13.108,55 Kn).

Kamate hipotekarnih zajmova (21.546 Kn): Josipa Rubinić (185 Kn), Oton i Agata Bohaček (8.860 Kn), Dragutin Brezar (8.787 Kn), Vladimir Jergović (3.714 Kn).

Kamate mjenica (1.262 Kn): Ante Nikšić (57 Kn), Dragutin Brezar (1.205 Kn).

Dohodak kuće (16.800 Kn): najamnina za stan na prvom katu (6.000 Kn), najam vlastitih prostorija (10.800 Kn).

Razni primitci (136.48 Kn): trošak manipulacije i vrijednost uložnica kod realizacije uložaka (133,90 Kn), razlika rentovnog poreza (2,58 Kn).¹²⁶

Dioničari koji su prisustvovali na 49. redovitoj glavnoj skupštini Jastrebarske dioničke štedionice (18 dioničara s 837 dionica i 163 glasa) održanoj 19. srpnja 1944. u Jastrebarskom, na kojoj je odlučena likvidacija društva, bili su: Mirko Škrabe (109 dionica i 21 glas), Agata Škrabe (20 dionica i 4 glasa), Ivica Škrabe (20 dionica i 4 glasa), Mile Knežević (20 dionica i 4 glasa), Ivka Knežević (20 dionica i 4 glasa), Josip Matšek (80 dionica i 16 glasova), Josip Matšek ml. (22 dionice i 4 glasa), Josip Matšek ost. (11 dionica i 2 glasa), Jagica Matšek (20 dionica i 4 glasa), Julijan Matšek (49 dionica i 9 glasova), Ivana Rendulić (62 dionice i 12 glasova), Aleksandar Valenteković (27 dionica i 5 glasova), Branka Valenteković (3 dionice i 0 glasova), Malvina Valenteković (6 dionica i 1 glas), Olga Valenteković (37 dionica i 7 glasova), Stjepan Valenteković (20 dionica i 4 glasa), Branka Černe (11 dionica i 2 glasa), Berta Polak (300 dionica i 60 glasova).¹²⁷ Skupštinom je predsjedavao Mirko Škrabe, predsjednik društva. Voditelj zapisnika bio je poslovođa štedionice Eduard

¹²⁶ Isto. Molba Jastrebarske dioničke štedionice od 27. svibnja 1944. za dozvolu održavanja redovite glavne skupštine i molba za skidanje zaštite prelazom u likvidaciju, kut. br. 293.

¹²⁷ Isto. Popis dioničara prisutnih na 49. redovitoj glavnoj skupštini Jastrebarske dioničke štedionice održane 19. srpnja 1944., kut. br. 293.

Prelogović, a ovjervitelji zapisnika i skrutatori¹²⁸ Berta Polak i Branka Černe. Na skupštini je odlučeno da se iskazani gubitak od 40.760,97 kuna, zajedno s prijenosom gubitka iz prijašnjih godina od 107.873,83 kune, ukupno 148.634,80 kuna, prenese na novi račun za 1944. godinu. Kod točke 3. dnevnoga reda (stupanje u likvidaciju), predsjednik je izvijestio o objavljenj *Zakonskoj odredbi o prestanku zaštite novčanih ustanova* od 8. siječnja 1944., prema kojoj se zaštita više nije produljivala, te su stoga zavodi, koji su do tada uživali zaštitu, imali ili prijeći u redovito poslovanje ili stupiti u likvidaciju. Pošto Jastrebarska dionička štedionica u tadašnjim prilikama nije mogla otpočeti s novim poslovanjem, zatraženo je od Ministarstva državne riznice odobrenje za prijelaz u likvidaciju. Glavna skupština jednoglasno je prihvatila prijedlog ravnateljstva o stupanju u likvidaciju i uzela je do znanja odnosno odobrenje Ministarstva državne riznice. Na kraju su jednoglasno izabrani likvidatorima društva svi dotadašnji članovi ravnateljstva: Mirko Škrabe, Aleksandar Valenteković i Julijan Matšek.¹²⁹

3.4. Likvidacija Jastrebarske dioničke štedionice u socijalističkoj Jugoslaviji

Prema izvješću Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom od 27. lipnja 1945., dana 19. srpnja 1944. stupila je štedionica zaključkom redovite glavne skupštine u likvidaciju, koja se imala provoditi tako da se od anuiteta, koje je trebala štedionica primiti od Privilegovane agrarne banke isplaćuju ulagači. Od 1941. zavod nije primio od PAB-a nikakve anuitete pa se likvidacija nije niti mogla završiti.¹³⁰

Odjel za kreditne ustanove Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu dostavio je 15. srpnja 1946. Ministarstvu financija FNRJ u Beogradu pod brojem 65.138/46. podnesak Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom u predmetu revizije dozvole za rad uz mišljenje da se istoj štedionici ne odobri nastavak rada, nego se uputi u likvidaciju. U vezi s time Ministarstvo financija NRH u Zagrebu predložilo je 7. prosinca 1946. Ministarstvu financija FNRJ u Beogradu pod brojem 3.929-VI-1946. za likvidacijske organe Jastrebarske dioničke štedionice: Slavoljuba Wagnera iz Jastrebarskog, kao predstavnika Ministarstva financija FNRJ i predsjednika likvidacijskog odbora, Ladislava Pollaka iz Jastrebarskog, kao predstavnika Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom, te Josipa Fabinca iz Jastrebarskog, kao predstavnika ulagača te štedionice.¹³¹

¹²⁸ Skrutator – ispitivač, istraživač; brojitelj glasova (kod glasovanja). Vidi Klaić, B. Nav. dj. Str. 1241.

¹²⁹ HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko, Zapisnik sa 49. redovite glavne skupštine Jastrebarske dioničke štedionice održane 19. srpnja 1944., kut. br. 293.

¹³⁰ HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko.

¹³¹ Isto.

Rješenjem Ministarstva financija FNRJ br. VII 25.947/46. od 8. siječnja 1947. određena je likvidacija Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom i postavljen je likvidacijski odbor od 3 osobe: Slavoljub Wagner, Ladislav Pollak i Josip Fabinc. Na temelju čl. 7. *Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*, pozvani su svi vjerovnici i dužnici da u roku od mjesec dana od dana objave tog oglasa prijave svoje tražbine odnosno dugovanja kod navedenog likvidacijskog odbora.¹³²

Prema bruto bilanci sastavljenoj na dan 1. lipnja 1947., bruto aktiva iznosila je 348.172,81 dinara, a bruto pasiva 479.442,74 dinara.¹³³

Mjениčni dužnici bili su (7.229 dinara): Ljuba Lončar (409 dinara), Edurad Rupert (574 dinara), Franjo i Katica Varadi (1.271 dinara), Roza Crnilo (402 dinara), Anka Otujac (129 dinara), Rozika Gluhak (313 dinara), Ivan Lesnik (874 dinara), Nikola Strainec (108 dinara), Štefan Lehpamer (258 dinara), Tomo Kelečić (257 dinara), Siksto Penić (1.300 dinara), Franjo Neral (332 dinara), Zvonimir Budinščak i Pavao Rožić (Lojza Marjanović) (665 dinara).

Stanje vrijednosnih papira (176.950,42 dinara):

1) Hrvatska poljodjelska banka Zagreb 100 dionica po 25 din.	2.500,00 din
2) 7% obveznice zajmova Kraljevine Jugoslavije	3.546,42 din
3) 3% obveznice za likvidaciju zemljoradničkih dugova	102.400,00 din
4) 20 dionica Privilegovane agrarne banke (PAB) I. serije	294,00 din
5) Hrvatska štedionica Zagreb 210 dionica	67.960,00 din
6) 1 založnica	250,00 din

Prema izvodu iz knjige tekućih računa za 31. rujna 1946., stanje dugovanja bilo je 15.732,66 dinara: Mijo Medven, Medvenova Draga (2.083,52 din), Josip i Mijo Dolanjski, Bukovac 26 (12.804,60 din), Nikola Zipser (844,54 din).

Izvod iz računa Privilegovane agrarne banke iznosio je 116.721 dinara.

¹³² NN NRH 32(1947).

¹³³ Zakonom o povlačenju i zamjeni okupacijskih novčanica od 5. travnja 1945. uvodi se nova novčana jedinica Demokratske Federativne Jugoslavije – dinar (din), koji se dijelio na 100 para (p). Na teritoriju DFJ povlače se iz opticaja dotadašnje novčanice i zamjenjuju se za novčanice dinara DFJ. Vidi *SL DFJ* 20(1945). Zakonom o tečajevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o uređenju obveza na području Hrvatske od 21. lipnja 1945. odredila se zamjena za dinare DFJ. Zamjena novčanica obavila se u vremenu od 30. lipnja do 9. srpnja 1945. i to po sljedećem tečaju: 1.000 kuna = 7 dinara DFJ. Vidi *SL DFJ* 44(1945). Kao primjer usporedbe vrijednosti dinara DFJ u odnosu na druge valute, navodim privremeni tečaj od 11. prosinca 1945.: 1 američki dolar = 50 din, 1 kanadski dolar = 50 din, 1 engleska funta = 200 din, 1 rubalj SSSR = 5 din, 1 švicarski franak = 10,70 din, 1 francuski franak = 0,25 din. Vidi: Uputstvo za provođenje valorizacije i za proknjiživanje u dinare DFJ u vezi sa zamjenom novca od 11. prosinca 1945., *Narodne novine. Službeni list Federalne Hrvatske* (dalje NN FH), 1(1946).

Prema iskazu hipotekarnih zajmova, stanje dugovanja bilo je 13.914,40 dinara: Trgovišna općina Jastrebarsko (tada Mjesni NO Jastrebarsko) (13.765,60 din), Roza Dojak, Jastrebarsko 121 (148,80 din).

Po iskazu nepokretnosti, štedionica je imala jednokatnu kuću s gospodarskim zgradama i zavrtnicom, knjižne vrijednosti 15.444,50 dinara.

Prema procjeni Kotarskog građevnog poduzeća štedionica je imala nekretnine u vrijednosti od 700.000 dinara.

Prema iskazu pokretnina i poslovnog namještaja, štedionica je posjedovala 34.990 dinara): 1 Wertheim blagajna (22.000 din), 1 pult (1.500 din), 2 pisaća stola po 1800 din (3.600 din), 4 stolca po 150 din (600 din), 1 veliki dvokrilni ormar (3.000 din), 1 rolo ormar (1.200 din), 1 pisaći stolić (400 din), 2 stolca po 100 din (200 din), 1 drvena klupa (300 din), 1 pisaći stol (350 din), 1 kauč (otoman) (500 din), 4 stolca po 150 din (600 din), 5 stolaca po 50 din (250 din), 2 stara stolca po 50 din (100 din), 1 stolić (50 din), 1 kefa za čišćenje parketa (250 din), 2 ključanice po 20 din (40 din), 1 drvena stalaža (50 din).¹³⁴

Ministarstvo financija Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu odobrilo je 24. studenoga 1947. Jastrebarskoj dioničkoj štedionici u likvidaciji pod brojem 27.952-I-1-1947. prodaju njezinih nekretnina iz slobodne ruke i ispod procijenjene vrijednosti, s time da ih se prvenstveno ponudi radi prodaje nadležnom Kotarskom odnosno Mjesnom narodnom odboru, a ako ih ne bude htio kupiti, nekoj državnoj ustanovi ili državnomu privrednomu poduzeću. Ako se na taj način ne bi mogle unovčiti nekretnine, trebalo ih je ponuditi nekoj zadruzi. Tek ukoliko se na niti jedan od navedenih načina ne bi mogla realizirati prodaja, nekretnine su se mogle prodati privatnoj osobi.

Jastrebarska dionička štedionica u likvidaciji u Jastrebarskom izvijestila je 20. ožujka 1948. Ministarstvo financija u Zagrebu da je nekretnine štedionice, tj. stambenu zgradu prvenstveno ponudila Kotarskom narodnom odboru u Jastrebarskom, koji ju je kupio za 300.000 dinara, te je taj iznos položen kod Narodne banke u Jastrebarskom, radi razdiobe ulagačima.¹³⁵

Rješenjem o razrješenju likvidacionih organa i imenovanju likvidatora kod privatnih kreditnih poduzeća u likvidaciji od 14. lipnja 1948. razriješeni su dužnosti likvidacijski odbori Jastrebarske dioničke štedionice Jastrebarsko, a za likvidatora je postavljena Narodna banka FNRJ – Centrala za Hrvatsku. Likvidacijski odbori razriješeni dužnosti tim su rješenjem trebali odmah predati cijelo poslovanje novopostavljenom likvidatoru.¹³⁶

¹³⁴ HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ NN NRH 48(1948).

Budući da likvidacijski odbor privatnih kreditnih ustanova u likvidaciji nije uspio provesti likvidaciju do isteka roka u kojem ju je imao završiti, na temelju *Rješenja o preuzimanju aktive i pasive privatnih kreditnih ustanova u likvidaciji* od 18. lipnja 1948., država je preuzela cjelokupnu aktivu i pasivu Jastrebarske dioničke štedionice Jastrebarsko.¹³⁷

Narodna banka FNRJ, Centrala za NR Hrvatsku u Zagrebu kao likvidator Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom predložila je završnu likvidacijsku bilancu za 24. lipnja 1948.:¹³⁸

Aktiva:

Gotovina	309.389,33 din
3%-tne obveznice državnog konvertiranog duga	<u>128.000,00 din</u>
Ukupno:	437.389,33 din

Pasiva:

Predvidljivi troškovi likvidacije	9.296,29 din
Porez	224.596,00 din
Ulošci na knjižice do visine od 5.000 din sa 100%	<u>203.497,04 din</u>
Ukupno:	437.389,33 din

Dana 26. lipnja 1948. Bankovno odjeljenje Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske odobrilo je pod brojem 10.619-I-1-1948. završnu likvidacijsku bilancu Jastrebarske dioničke štedionice u Jastrebarskom za 24. lipnja 1948. Navedeno Ministarstvo ustvrdilo je da je na temelju bilance imovine štedionice dostajala samo za pokriće predvidljivih troškova likvidacije, poreza i ulagača do visine od 5.000 dinara sa 100%-tnom kvotom, dočim ostali ulagači i dioničari uopće nisu podmirivani, jer štedionica nije imala više imovine. Trebalo je objaviti u *Narodnim novinama* da je završna likvidacijska bilanca odobrena, kao i način isplate ulagača. Budući da je cjelokupnu imovinu, kao i obveze štedionice, preuzela država, na temelju člana 10. *Uredbe o reviziji dozvola za rad i likvidaciju privatnih kreditnih poduzeća*, u svrhu završetka likvidacije bilo je potrebno izvršiti sljedeće:

1. Preuzeti cjelokupnu aktivu, koja se sastojala od gotovine u iznosu od 309.389,33 dinara.
2. Preuzeti 3%-tne obveznice k. g., u iznosu od 128.000 dinara i položiti ih kod Državne investicione banke, Zagreb, za račun Direkcije dugova, Beograd, kako je propisano članom 26. točkom 4. *Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*.

¹³⁷ NN NRH 50(1948).

¹³⁸ HR-HDA-620. HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko.

3. Od predvidivih troškova likvidacije, u iznosu od 9.296,29 dinara, trebalo je isplatiti prvenstveno nagradu dotadašnjem likvidacijskom odboru u iznosu od 4.000 dinara, a ostatak upotrijebiti za podmirenje dotadašnjih likvidacijskih troškova, kao i onih koji su još trebali nastati tijekom likvidacije.
4. Na račun poreza označenog sa 224.597 dinara trebalo je položiti dio iznosa od 96.596 dinara, a glede ostatka Ministarstvo financija trebalo je dati posebnu uputu Kotarskom NO-u, Odjel financija, Jastrebarsko.
5. Preuzeti uloške na knjižice u iznosu od 203.497,04 dinara, kao protuvrijednost uložaka na knjižice do visine od 5.000 dinara sa 100%-tnom kvotom i postupiti prema propisu člana 22. točke 2. *Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*. Ministarstvo financija istaknulo je da donositelj uložnice, ako ista nije glasila na njegovo ime, prigodom predočenja treba dokazati da je ta uložnica zaista njegovo vlasništvo, pomoću dosudnice, punomoći, cesije i sl. Svaki ulagač, prigodom predočenja uložnice, morao je dati pismenu izjavu da njegova imovina nije konfiscirana, sekvestrirana ili nacionalizirana, odnosno, da se protiv njega ne vodi nijedan od tih postupaka.
6. Štedionica je zbog neutjerivosti otpisala pojedine dužnike. Trebalo je preuzeti sve spise koji se odnose na te dužnike i nastojati ih unovčiti.
7. Potrebitu arhivu štedionice trebalo je preuzeti i pohraniti na sigurnom mjestu i o tome obavijestiti Ministarstvo financija.

Ministarstvo je primijetilo da je štedionica otpisala neutjerive tražbine. Stoga je istoj preostala imovina bila dostatna samo za podmirenje predvidljivih likvidacijskih troškova, poreza i ulagača do visine od 5.000 dinara, dočim za ostale ulagače i dioničare nije ništa više preostalo, pa se oni uopće nisu podmirivali.

O izvršenju navedenog trebalo je podnijeti izvješće Ministarstvu financija zaključno do 5. srpnja 1948.¹³⁹

Narodna banka FNRJ – Centrala za NR Hrvatsku kao likvidator Jastrebarske dioničke štedionice objavila je 29. lipnja 1948. da je likvidacija navedene štedionice završena po propisima *Pravilnika o postupku likvidacije privatnih kreditnih poduzeća*. Pozvani su svi ulagači po štednim knjižicama do visine iznosa od 5.000 dinara da u svrhu zamjene predaju svoje uložnice Narodnoj banci FNRJ, filijala Jastrebarsko, počevši od 20. kolovoza 1948.¹⁴⁰

Budući da je Narodna banka FNRJ – Centrala za NR Hrvatsku u Zagrebu kao likvidator štedionice podnijela izvješće od 29. lipnja 1948. da je likvidacija štedionice završena, Bankovno odjeljenje Ministarstva financija Narodne Republike Hrvatske razriješilo je 2. srpnja 1948. pod brojem 11.106-I-1-1948. Narodnu banku

¹³⁹ Isto.

¹⁴⁰ Isto. Vidi također i NN NRH 56(1948).

FNRJ – Centralu za NR Hrvatsku dužnosti likvidatora Jastrebarske dioničke štedionice u likvidaciji u Jastrebarskom. Ujedno je predloženo Okružnom narodnom sudu u Zagrebu brisanje spomenute štedionice iz trgovačkog registra. Sud je obaviješten da su arhiva i knjige štedionice pohranjene kod Narodne banke FNRJ – Centrale za NR Hrvatsku u Zagrebu.¹⁴¹

Okružni sud za grad Zagreb objavio je 8. srpnja 1948. pod brojem Fi. 57-33-25 da je u trgovačkom registru za društvene tvrtke kod Jastrebarske dioničke štedionice u likvidaciji Jastrebarsko upisano brisanje iste nakon dovršene likvidacije.¹⁴²

Okružni sud za grad Zagreb obavijestio je 14. prosinca 1948. pod brojem Fi. 57-33/28 Bankovni odjel Ministarstva financija u Zagrebu da je Jastrebarska dionička štedionica u likvidaciji u Jastrebarskom brisana odlukom suda od 8. srpnja 1948.¹⁴³

4. Zaključak

Jastrebarska dionička štedionica bila je, u periodu 1894.-1948. najznačajniji privatni novčarski zavod u Jastrebarskom. Konstituirajuća glavna skupština banke održana je u Jastrebarskom 20. svibnja 1894., a 15. srpnja 1894. započela je s poslovanjem. Likvidacija štedionice završena je 29. lipnja 1948., a brisana je 8. srpnja 1948. iz trgovačkog registra odlukom Okružnog suda za grad Zagreb. Jastrebarska dionička štedionica, kao i većina novčarskih zavoda, ušla je u krizu donošenjem *Zakona o zaštiti zemljoradnika* od 19. travnja 1932., kojim je uveden moratorij za seljačke dugove. Ulagачi novčarskih zavoda odgovorili su na taj Zakon navalom na sve banke te one samo u travnju 1932. isplaćuju oko 500 milijuna dinara uložaka. Načinom zaštite koji je propisao navedeni zakon (stavljanje novčanog zavoda i njegova cjelokupnog poslovanja pod nadzor povjerenika ministra trgovine i industrije s ciljem poduzimanja mjera za njegov redovan rad i za sigurnost ulagača i ostalih vjerovnika) koristilo se 69 novčanih zavoda. Odmah nakon donošenja tog zakona, poslovanje Jastrebarske dioničke štedionice znatno se smanjilo, a ubrzo je poslovala s gubitkom. Uzroci tomu su, između ostaloga, u velikim porezima i u sniženju kamata. Zemljoradničke mjenice postale su nelikvidne, ulagači su u većoj mjeri tražili isplatu uložaka, pa je zavod sasvim obustavio davanje kredita. Na molbu Jastrebarske dioničke štedionice od 21. svibnja 1934., na temelju *Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika* od 23. studenoga 1934., Milan Vrbanić, ministar trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije, donio je 16. svibnja 1935. rješenje br. 17683/K da se Jastrebarskoj dioničkoj štedionici odobri: odlaganje plaćanja na 6 godina, kamatnjak na stare uloge na štednju i po tekućim računima od 2% bruto

¹⁴¹ Isto.

¹⁴² NN NRH 79(1948).

¹⁴³ HR-HDA-620. HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.). Dosje: Jastrebarska dionička štedionica Jastrebarsko.

godišnje počevši od 21. svibnja 1934. i financijske olakšice navedene u *Uredbi o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika*. U vezi sa zaštitom, ministar trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije postavio je 6. srpnja 1935. i svoga povjerenika pri Jastrebarskoj dioničkoj štedionici. Sve navedene mjere nisu pomogle, pa je zavod godinama provodio tihu likvidaciju. Likvidacija društva, koja je odlučena 19. srpnja 1944. na 49. redovitoj glavnoj skupštini dioničara, imala se provoditi na način da se od anuiteta, koje je štedionica trebala primiti od Privilegovane agrarne banke, isplaćuju ulagači. Od 1941. nije taj zavod primio od PAB-a nikakve anuitete, pa se likvidacija nije niti mogla završiti. Čak i da je Jastrebarska dionička štedionica uspješno prebrodila krizu u koju su upali većinom svi novčarski zavodi, to joj ne bi moglo pomoći jer se jugoslavensko vodstvo, gradeći novo, socijalističko uređenje, odlučilo za državno vlasništvo i centralizaciju svih političkih, privrednih i društvenih funkcija. S obzirom na sveopću centralizaciju privrede i podržavljenje svih značajnih privrednih resursa, njezina likvidacija nije se mogla izbjeći.

5. Izvori

XXIV. izvještaj o stanju javne uprave u županiji zagrebačkoj za godinu 1909. Zagreb : Tisak Kr. zemaljske tiskare, 1910. Str. 220-221.

Compass, Finanzielles Jahrbuch 1931., Jugoslavien, LXIV, Gegründet von Gustav Leonhardt, Vierundsechzigster Jahrgang. Wien : Kompassverlag Zagreb, 1931. Str. 149.

HR-HDA-152. Savska financijska direkcija u Zagrebu – Zagreb (1929.-1939.)

HR-HDA-215. Ministarstvo državne riznice Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.)

HR-HDA-313. Zemaljska uprava narodnih dobara Narodne Republike Hrvatske (Zemaljska uprava narodnih dobara Federalne Hrvatske 1945.-1946., Zemaljska uprava narodnih dobara NRH 1946.-1954.) – Zagreb (1945.-1954.)

HR-HDA-532. Hrvatska poljodjelska banka d.d. Zagreb (1901.-1949.)

HR-HDA-620. Narodna banka Jugoslavije. Centrala u Zagrebu. Služba likvidacije starih poslova – Zagreb (1945.-1972.)

HR-HDA-1076. Ured za podržavljeni imetak. Ministarstvo državne riznice. Odjel za novčarstvo, državnu imovinu i dugove – Zagreb (1941.-1945.)

Hrvatski kompas, financijski ljetopis za 1913./14. o poslovanju privrednih institucija: banaka, štedionica, zadruga, industrialnih, parobrodarskih i inih trgovačkih poduzeća u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Kranjskoj, Koruškoj, Štajerskoj, Bosni i Hercegovini, uz dodatak nekih novčanih zavoda u Ugarskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Zagreb : vlastita naklada Adalbert Kunst i Donat M. Strozzi, 1913. Str. 184.

Izješće o stanju javne uprave u županiji zagrebačkoj za god. 1903. Zagreb : Tiskara Franjo Rulic, 1904. Str. 96.

Narodne novine (Zagreb). 129(1878), 157(1894), 34(1897), 153(1900), 82(1908), 17(1918), 17(1919), 265(1921), 104(1923), 1(1924).

Narodne novine. Službeni list Banovine Hrvatske (Zagreb). 57(1941).

Narodne novine. Službeni list Države Hrvatske (Zagreb). 7(1941).

Narodne novine. Službeni list Federalne Hrvatske (Zagreb). 1(1946).

Narodne novine. Službeni list Kraljevske banske uprave Savske banovine (Zagreb), 290(1936).

Narodne novine. Službeni list Narodne Republike Hrvatske (Zagreb). 7(1947), 32(1947), 31(1948), 39(1948), 48(1948), 50(1948), 56(1948), 79(1948), 91(1949).

Narodne novine. Službeni list Nezavisne Države Hrvatske (Zagreb). 30(1941), 70(1941), 73(1941), 116(1941), 208/1941., 19(1944), 220(1944).

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1875. Komad XXXIII. Br. 79. Zagreb : Tiskara "Narodnih novinah", 1876. Str. 899-1016.

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1884. Komad X. Br. 31. Zagreb : Tiskara "Narodnih novinah", 1884. Str. 238-277.

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1884. Komad XII. Br. 50. Zagreb : Tiskara "Narodnih novinah", 1884. Str. 415-417.

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1892. Komad XXIV. Br. 94. Zagreb : Tiskarski zavod "Narodnih novinah", 1892. Str. 1131-1137.

Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1899. Komad XVI. Br. 94. Zagreb : Kralj. zemaljska tiskara, 1899. Str. 893-898.

Službene novine Kraljevine Jugoslavije (Beograd). 107(1931), 262(1931), 91(1932), 94(1932), 295(1932), 302(1932), 4(1933), 269(1933), 278(1933), 272(1934), 223(1936).

Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Beograd). 238(1922), 94(1929).

Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije (Beograd). 2(1945), 20(1945), 40(1945), 44(1945), 87(1945).

Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije (Beograd). 93(1945), 10(1946), 51(1946), 57(1946), 61(1946), 63(1946), 68(1946), 78(1946), 98(1946), 102(1946), 53(1947), 96(1947), 3(1948), 35(1948), 71(1948), 19(1949).

Statistički atlas Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1875.-1915., LXVII. Zagreb : Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu.

Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1905., I. Zagreb : Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, 1913.

Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1906.-1910., II. Zagreb : Kr. zemaljski statistički ured u Zagrebu, 1917.

Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije, 1936., II. Beograd : Opšta državna statistika, 1937. Str. 258., 262.

Ungarischer Compass 1913.-1914., XLI. Jahrgang, Financielles und Commercielles Jahrbuch, I. Theil: Geld-und Creditinstitute. Budapest : Herausgegeben von dr. Alexander Nagy de Galántha, 1913. Str. 1632.

Zemaljsko vladni list za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Godina 1857., I. razdiel, II. svezak. Br. 167. Zagreb : Bérzotiskom narodne tiskarnice dr. Ljudevita Gaja, 1857. Str. 491-499.

6. Literatura

Ekonomski leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Masmedia, 2011. Str. 518-519.

Giler, O. B. Formiranje arhivskog fonda na nivou federacije iz oblasti bankarstva. *Arhivist, časopis saveza arhivskih radnika Jugoslavije i arhiva u SFRJ* (Beograd). 32, 1-2(1982), str. 135.

Klaić, B. *Rječnik stranih riječi, tudice i posuđenice.* Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 2001.

Maticka, M. Odras privredne krize (1929-1935) na položaj seljaštva u Hrvatskoj. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (Zagreb). 8, 1(1976), str. 277-364.

Tomašević, J. *Novac i kredit.* Zagreb : vlastito izdanje, 1938.

Summary

**THE JASTREBARSKO STOCK SAVINGS BANK IN JASTREBARSKO:
ORGANIZATION, ACTIVITY AND LIQUIDATION (1894-1948)**

This paper covers the organization, activity and liquidation of the Jastrebarsko Stock Savings Bank in Jastrebarsko in the period from 1894, when it was established, to 1948 when its liquidation was completed. The article is founded primarily on the study of the archival material found in the Croatian State Archives. The archival funds used in this paper are: HR-HDA-152. Sava Financial Directorate in Zagreb – Zagreb (1929-1939), HR-HDA-215. Ministry of the State Treasury of the Independent State of Croatia - Zagreb (1941-1945), HR-HDA-313. State Administration of People's Goods of the People's Republic of Croatia - Zagreb (1945-1954), HR-HDA-532. Croatian Agricultural Bank d.d. Zagreb (1901-1949), HR-HDA-620. National Bank of Yugoslavia. Central Station in Zagreb. Service of Liquidation of Old Affairs – Zagreb (1945-1972) and HR-HDA-1076. Office for Nationalized Property. Ministry of State Treasury. Department of Finance, State Property and Debts – Zagreb (1941-1945). Besides the analysis of archival funds, the paper covers the acts, by-laws and other relevant acts that were published in official newsletters, and also the official schematisms, statistics and relevant literature. The foreclosure of the Jastrebarsko Stock Savings Bank began with the passing of the *Agriculturists Protection Act* dated 19th of April 1932, which imposed a moratorium on the farmers' debts. Right after the passing of the aforementioned act, the business of the Jastrebarsko Stock Savings Bank decreased significantly and it soon began doing business with a loss. Given the fact that the Institute performed a silent liquidation in the years that followed, at the 49th regular assembly of the stockholders on the 19th of July 1944, it was decided to liquidate the company, but the liquidation could not be implemented. In view of the abolition of private owned financial institutes in Socialist Yugoslavia, on January 8th of 1947, a repeated liquidation of the institute was determined, which was completed on 29th of June 1948.

Keywords: *The Jastrebarsko Stock Savings Bank, organization, general assembly, directorate, supervisory board, balance, agricultural debts, The Privileged Agricultural Bank, liquidation*